

TORIL B. LYGSTAD • EDEL MONSEN

OAHPAHEADDJIBAGADUS

TORIL B. LYGSTAD • EDEL MONSEN

VÁRIIN 1

Fáddághpa 1.-2. ceahkkái

ČálliidLágádus

SISDOALLU

1. GEALBOULBMILAT	4
2. SISDOALU, BARGOVUGIID JA ÁVDNASIID OPPALAŠGEAHČASTAT	5
3. HÁMÁDAT: OVDABARGGUID, OLGOBARGGUID JA MAŇNEBARGGUID JUOHKIN	6
4. SIIDDUS SIIDUI BAGADUS	9
s. 3-4: Ovdasánit ja oahppomihttu	9
s. 5: Váris	9
s. 6: dán galggat oahppat	10
s. 7: Sámi alfabehta	11
s. 8: 1. Alfabehta, 2. Bustávat	13
s. 9: 3. Mu lávkkas, ...	14
Lávlla <i>Illu lea mielas</i>	14
s. 10: 4. Gohtesajis	16
s. 11: 5. Min gohtesadji	17
s. 12: 6. Dolla	17
s. 13: 7. Dolastallat	18
s. 14: Eallit váris	18
s. 15: 8. Guđet eallit orrot váris?	20
s. 16: 9. Eallit váris	21
s. 17: 10. Makkár ealli?	21
s. 18: 11. Makkár eallit leat čihkkojuvvon das?	21
s. 19: Lávlla ja hoahkan:	22
Rievssahat, Čieža, čáppa, čáhppes cizáža	22
s. 20: Lottit váris	22
s. 21: 12. Lottit váris	23
s. 22: 13. Luonddunamahusat	24
14. Sámi báikenamat	24
s. 23: 15. Logut	25
s. 24: 16. Logut	26
s. 25: 17. Galle	26
s. 26: Ivnnit	26
s. 27: 18. Ivnnit	27
s. 28: 19. Guldal ja ivdne	28
s. 29: Meahcceskuvllas	28
s. 30: 20. Váris	29
s. 31: 21. Makkár sániid don gulat?	29
s. 32: 22. Mital mat leat govas?	30
s. 32: 23. Oahppit meahcceskuvllas	30
5. OLGOBARGU	31
Mii vuolgit meahcceskuvlii	31
Lávostallan	31
Dolastallan	32
Gohtesajis	34

Lávkkas	34
Luonddubálggis	35
Biebmu	36
Lávlagat ja stoahkan	37
Sámi báikenamat	40
Njoarosteapmi	40
Šattut	41

1. Gealboulbmilat

Dán oahpaheaddjibagadusa oppalaš oasi kapihttalis 7 ovdanbuvttiime tabealla, mii čájeha oahppigihppagiid ja gealboulbmiliid ovtastusa Máhttoloktema mielde. Vulobealde lea oppalašgeahčastat mii čájeha gealboulbmiliid mat gustojit dássái 1b ja 2b. Vaikko moai VVV:s letne válljen giddet fuopmášumi fágaidgaskasašvuhtii ja sámi kultuvrra iešguđetgelágán beliide, de várehetne maiddái sámegeiela nubbigiela ulbmiliid, muhto ean buot ovttá vuđolaččat gal.

DÁSSI 1B

Njálmmálaš gulahallan

Oahppi galgá máhttit:

- guldalit, duhkoraddat ja geahččaladdat sámi giellajienaiguin, -stávvaliiguin, sániiguin, riimmaiguin, ritmmaiguin ja nuohtain (intonašuvnnain)
- dadjat sániid ja álkis cealkagiid
- dearvvahallat, giitit ja ovdehit iežas
- mitalit iežas ja earáid birra
- guldalit njálmmálaš teavsttaid ja dovdát sániid ja dajaldagaid mat gullet árgabeaivválaš dilálašvuodaide
- oassálastit hárbjehán árgabeaivválaš humademiide
- háladit govaid birra álkis dajaldagaiguin
- lohkat 0-100 ja atnit loguid álkis háladeamis

Čálalaš gulahallan

Oahppi galgá máhttit:

- lohkat stuorra ja smávva bustávid
- juohkit sániid stávvaliid
- dovdát sátnegovaid
- lohkat oanehis sániid ja stávvaliid báhpáris ja šearpmas
- čállit smávva ja stuorra bustávid ja geahččaladdat sániiguin iežas giehtačálloš ja boallobeavddis
- bidjat oktii álkis sániid oanehis cealkkan

Giella, kultuvra ja girjjálašvuhta

Oahppit galget máhttit:

- hupmat sámegeiela ja dárogeiela giellajiena ja bustáva ovtastusa birra
- geahččaladdat sátnehámiiguin ja háladit sátnehámiid ja mearkka-huserohusaid birra
- háladit sámi giela ja dilálašvuodaide birra main veadjá leamen ávkkálaš máhttit sámegeiela
- guldalit ja leat mielde juigosiid, lávlagiid, riimmaid ja hoahkamiid ovdanbuktimis
- guldalit ja dovdát giela álkis mitalusaid, máidnasiid, govaid, spealuid ja tv-prográmmaid bokte
- atnit vahkkobeivviid, mánuid ja gávccii jagiáiggi namahusaid
- atnit sámi bivttasnamahusaid, dovdát iešguđege guovllu sámi gávttiid

2. Sisdoalu, bargovugiid ja ávdnasiid oppalašgeahčastat

Ulbmilat ja oasse-ávdnasat	Oahppanulbmil: <ul style="list-style-type: none"> Máhttit mitalit mii gávdno gohttehatsajis Máhttit mitalit mii lea lávkkas Máhttit sániid maid dárbbášat go dola bijat Máhttit namuhit unnimus guokte lotti ja guokte ealli várís Máhttit dáid sámegeielnamaid loddi, ealli, šaddu, boazogárdi ja dollasadji Máhttit muhtun luonddunama-husa Máhttit muhtun báikenama Máhttit lávlagiid <i>Bierdna nohkká, Illu lea mielas ja Rievssahat</i> 	Oasseávdnasat: <ul style="list-style-type: none"> Alfabehta Lávkkas Goahtesajis Dolastallat Eallit Lottit Luonddunamahusat Báikenamat Logut Ivnnit 	Giellaoahppa: <ul style="list-style-type: none"> Alfabehta ja sámi jietnadagat
Bargovuogit	Lohkan: <ul style="list-style-type: none"> bustávat sánit cealkagat báikenamat 	Sárgut/ivdnet: <ul style="list-style-type: none"> sárgut fáddái sárgut ja ivdnet bagadusa mielde sárgu sáni ja gova gaskka sárgu dárogiel- ja sámegeiel sáni gaskka ivdnet gova bagadusa mielde 	Guldalit ja hállat: <ul style="list-style-type: none"> jearrat álkes jearaldagaid vástidit álkes jearaldagaid mitalit guldalit jitnosit lohkama
	Čállin: <ul style="list-style-type: none"> bustávat sánit govvii cealkagat govvii báikenamat 	Lávlagat: <ul style="list-style-type: none"> <i>Illu lea mielas</i> <i>Rievssahat</i> <i>Čieža, čáppa, čáhppes cizáža</i> <i>Bierdna nohkká</i> <i>Eallu lea dal gárddis</i> <i>Meahci eallit</i> <i>Vázzit meahccái</i> <i>Suga fatnasiin</i> <i>Gea, mu gávttis</i> <i>Alfabehtalávlla</i> 	Stoahkan ja praktihkalaš doaimmat skuvllas: <ul style="list-style-type: none"> biepmu ráhkadit ráhkadit šaddočájáhusa, seaidneáviisa, loddehearvva sátneoahppanspeallu breahhtaspeallu ja bingo dramatiseret oassálastit lávlunstoahkosiidda
	Praktihkalaš bargobihttaevttohusat/olgo bargoevttohusat meahcceskuvllii: <ul style="list-style-type: none"> cegget gohttehaga, dola cahkkehit biepmu ráhkadit luonddubálggis njoarostallan murjen stoahkandoaimmat, lávlun ja drama šattuid čoaggit 		

Lasse-ávdnasat	Oppalaš mildosat VVV 1-4:ii Bingobreahtta, bustáva ja sátnbingo, bustávakoarttat, alfabehta Mitalus: Dolastallan Sátnelistu: Goahtesaji barggut ja doaimmat váris Sátnelistu: Kulturhistorjá Sátnelistu: Luonddunamahusat Sátnelistu: Málestit Bagadusat Lávlagat ja hoahkamat Vástidankoarta, Duohta vai gielis Bingospealuid bagadusat Labyrintaspealuid geavaheami bagadus Sátneohppankoarttaid geavaheami bagadus Cealkkabuđaldan- geavahusa bagadus Gažadankoarttaid geavahusa bagadus Váriin 1 mildosat: 1: Ivdne elliid 1 2: Ivdne elliid 2 3: Ivdne gova 4: Luonddubálgá evttohus 5: Buđaldusspealloboallu 6: Vástáduskoarttat luonddubálgái	Sátneohppankoarttat: Eallit váris, bilde-bilde (<i>Váriin 1</i>) Eallit váris, bilde-tekst (<i>Váriin 1-2</i>) Lottit váris, bilde-bilde (<i>Váriin 1</i>) Lottit váris, bilde-tekst (<i>Váriin 1-2</i>) Lávkkas 1, bilde-bilde (<i>Váriin 1</i>) Lávkkas 1, bilde-tekst (<i>Váriin 1-2</i>) Váris, bilde-bilde (<i>Váriin 1</i>) Váris, bilde-tekst (<i>Váriin 1-2</i>) Bingo: Várrebingo 1 Eallit ja lottit Breahttaspealut: Várrelabyrinta 1 Várrelabyrinta 2 Váris Cealkkabuđaldus: Ivnnit Meahcceskuvllas Civzakoarttat: Ivnnit 1 (<i>VVV 1</i>) Logut 1 (<i>VVV 1</i>) Eallit váris Lottit váris Meahcceskuvllas	Sátnebáŋkokoarttat: muorat, dolla, riššat, lávvu, lávka, gáffal, baste, niibi, guksi, niesti, gahpir, fáhcat, leasttut, ullobáidi, ullobuvssat, ealli, loddi, šaddu, gárdi, dollagáddi Plánššat: Alfabehta Divrrit Eallit váris Ivnnit Jeahkát ja sámmálat Lávostallan Liedit ja dakŋasat Logut 0-10 Logut 11-20 Logut – tiertall 10, 20 ... 100 Lottit váris Meahcceskuvllas Sáivaguolit
-----------------------	---	---	--

3. Hámádat: Ovdabarguid, olgobarguid ja maŋnebarguid juohkin

Dán oahpaheaddjebagadusa oppalaš oasis (gč. kapihtal 10) meroštalaime dan vihtta muttu mat meahcceskuvllas galggašedje leat. Dás giddejetne fuopmášumi dan golmma muddui main ávdnasat leat heivehuvvon dihto fáddái ja ahkeceahkkái, namalassii ovdabargui, olgobargui ja maŋnebargui, ja bagadetne earenoamážit din geat galgabehtet bargat *Váriin 1:in*. Ohpíhii deattastetne ahte buot dát muttut lea deatálaččat čiekŋalitoahppamii, mii maddái lea guovddáš áhta [Fremtidens skole/ Boahtteáiggi skuvllas](#).

OVDABARGU

Vái oahppit galget buoremus lági mielde ávkašuvvat giella-oahpahas meahcis, de lea ovdabargu skuvllas deatálaš. Moai letne vásihan ahte oahppit sihke árttalaččabut oahppet ja lassin muitet sániid ja dajaldagaid buorebut jus sii meahcceskuvlla veagas ovddalgihtii leat boktán duogášmáhtuset ja áicán maid galget oahppat. Buorre ovdabargu dahká nappo vuđđosa oahppamii ovddos guvlui. >>>

Moai oaivvildetne ahte golbma diimmu luohkkálatnjaaktivi-
teahtat leat áibba uhcimusgáibádus ovdabargui, muhto sáhtta
áinnas atnit sakka eanet diimmuid. Diimmut eai galggašii
čohkkejuvvot ovttá beaivái, dasgo oahppit galggašedje oažžut
dili vuodjudit oahpa diimmuid gaskkas – ja áinnas bargat dainna
veaháš ruovttus maid

Váriin 1 álgosiiddut leat oaivvilduvvon ráhkkaneapmin din ieža-
det meahcceskuvlii. Moai letne eastan «bealljemerkemis» dihto
logu siidduid oahppigihppagis ovdabargui, dasgo meahcce-
skuvla lágiduvvo iešguđege láchkai iešguđege guovllus Sámis:
Muhtin skuvllain leat meahcceskuvllat nugo misge, eará skuvllat
ovttasbarget giellalávvguid/giellačoahkkanemiid hárrái, ja fas
earáin leat máŋga oanehet meahcceskuvlla beaivelahkkin dahje
olles beaivin mat leat biđejuvvon miehtá skuvlajagi

Dasgo mii Olmmáivákki skuvllas leat várren áiggi meahcce-
skuvlaseamet nuppi vahkkui maŋŋá go skuvla lea álgán čakčat,
de lea mis veaháš uhccán áigi ovdabargui: Dávjá mii eat olle
guhkkeli go siidui 7 ovdal go galgat sirdit luohkkálanja olggos.
Buot buoremus lea jus sáhtta guhkibut bargat, jus lágideami
dáfus nu soahpá. Molssaevttolaččat, jus ii galgga leat máŋgga-
beaivásaš meahcceskuvla ollege, muhto jus galget baicca
smávva olgomátkkážat, de sáhtta *Váriin 1* iešguđege fáttáin
bargat dan ortnegis go háliida, ja meahcceskuvllas geavahit
praktihkalaš aktivitehtaid gihppaga bargobihtáid gaskkas.

OLGOBARGU

Olgobargguin oaivvildetne meahcceskuvlla sisdoalu ja praktih-
laš aktivitehtaid. Dán bagadusa kapihttalas 5 gávnnat guoiga-
lusaid mo sáhtat plánet ja čađahit iešguđetgelágan aktiviteah-
taid nu ahte oahppit ožžot oahppanbohtosa meahcceskuvllas.
Moai letne maid váldán mielde sátn- ja dajaldatovdamearkkaid
mat sáhttet leat ávkkálaččat.

Muitte váldit mielde kámera ja juohkit ovddasvástádusa govve-
mis buot aktivitehtaid, dasgo iežaset govat sáhttet maiddáit leat
deatalaš oassi maŋnebarggus.

MAŊNEBARGU

Maŋnebargguin oaivvildetne barggu man oahppit barget skuvllas
olgoaktivitehtaid maŋŋá. Maŋnebargu lea earret eará organi-
seret ja systematiseret daid, maid oahppi lea vásihan ja dovddi-
idan luonddus, ja hárbjehallat sániid ja dadjanvugiid maid oahppi
lea gullan doppe. Nugo áigeatnu ovdabargui lea sorjavaš mea-
hcceskuvlla rámmafáktoriin, nu lea maiddáit áigeatnu maŋne-
bargui. Beroškeahhtá rámmafáktoriin lea *Váriin 1* ráhkaduvvon

addin dihtii ohppiide vejolašvuoda bargat buot fáttáiguin mat leat ovdanbuktojuvvon álggahettiin. Guđe muttus iešguđege bargobihtá galgá čovdojuvvot, mearridat don gii leat oahpaheaddji. Moai ean leat nappo «bealljemerken» earenoamáš beliid maŋŋebarggus. Sáhtá diehtelasat bargat gihppaga teavstaiguin ja bargobihtáiguin vaikko ii leat leamaš meahcceskuvllas, dahje ii leat bargan buot fáttáiguin sámegillii olgun. Dalle ferte bargat vuđolaččabut iešguđege áđain, dasgo ohppiin eai leat nu galle čujuhusčuoggá, dovddiidusa ja «fakki» maidda hengejit sániid ja dajaldagaid go sis geat leat fitnan meahcis ja leat gullan ja geavahan giela praktihkalaš dilálašvuodain.

Lea čielggas ahte mađe eanet oahppit leat bargan fáttáin ovda-barggus dahje olgobargomuttus, dađe álkibut ipmirdit maŋŋebargomuttus – oahpes áššit ipmirduvvojit dávjá «álkin», ja ipmirduvvojit johtileappot go dat mat leat ođđasat ja váddásat.

Buot diimmuid maŋŋebargui ii berre čohkket ovttá dahje guovtti beaivái, dasgo oahppit dárbašit áiggi gieđahallat ja vuodjudit oahppanávdnasiid diimmuid gaskka, ja áinnas bargat veaháš ruovttus maid vái ožžot nu buori oahppanbohtosa go vejolaš. Sáhtá áinnas geavahit olles dahje bealle beaivvi maŋŋebargui dalá maŋŋá meahcceskuvlabeivviid/fáddábeivviid, muhto ferte maiddái várret diimmuid vahkuin das maŋŋá. Oimmáivákki skuvllas mii bargat *Váriin 1* fáttáin olles čavčča, áinnas gitta skábmamánui goas nu, dassázi go álgit fáttáin *Skábma ja juovllat*.

Jus váris lehpēt šattuid váldán, de sáhtá loahppabargu áinnas álgit šattuid vuogáidahttit, ja ráhkadit čájáhusa dahje smávit «miniflora». Geavat sámi- ja dáro šaddonamahusaid. Geavat šattuid plánšagovaid, *Jeahkalat ja sámmálat* ja *Liedit ja dakŋasat*, ja šaddočoakkáldat dasa lassin.

Šaddočoakkáldat:

Lukkari, Toivo og Heikkiarmas Lukkari, 1992: *Šattut Sámis*.

Davvi Girji o.s.

Olsen, Ingunn, 2011: *Šattut*. Idut.

Dát bargobihtá boahá fas gaskaceahkis, muhto dalle stuorát viidodagas mas leat eambo šattut. Duddjonbarggut main atná luonddus čoaggin ávdnasiid, leat vuogas maŋŋebargoaktiviteahat. Dás lea dušše miellagovváduš mii ráddje.

Dás gávnnat cavgilemiid:

<http://www.uteskoleveven.no/ting/index.asp>

www.pinterest.com

Viidáseappot bargabehtet bihtáiguin girjjis, buđaldeamiiguin, gullevaš sátnebánjkokoarttain, sátnoahppankoarttain ja spealuiguin.

4. Siiddus siidui bagadus

s. 3-4: Ovdasánit ja oahppomihttu

Geavat vehá áiggi oahpásmuvvat gihppagiin vuosttas diimmus. Mital man birra galget oahppat, ja maid mihtut mearkašit. Čilge mihtuid ja čájjet áinnas ovdamearkkaid. Jus skuvla ii geavat olles čadaheami *Váriin, vákkiin ja vuonain*, berre oahpaheaddji válljet mihtuid mat leat áigeuovdilat sidjiide, vai dihtet maid juste sii galget oahppat.

Háleštehpet govaid birra álgo- ja 4. siiddus. Divtte ohppiid jurddašallat maid áicet. Mo son sii jáhkket Ommáivákki skuvlla mánáin leat leamaš meahceskuvllas várís?

ULBMIL LEA Ahte OAHPPIT GALGET

- áddet maid ohppet
- oažžut fuomášumi ja berošteami fáddái

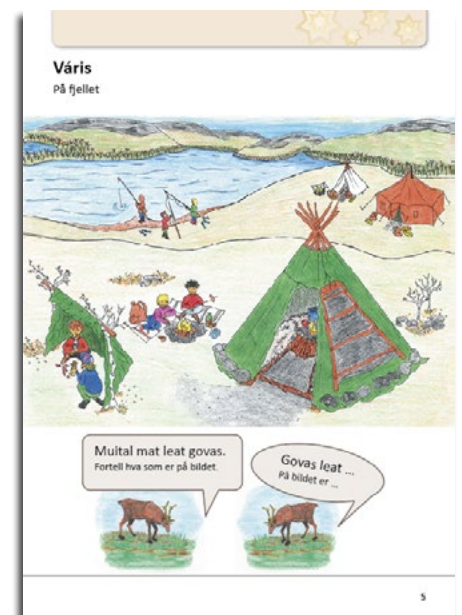
s. 5: Várís

Illustrašuvdna siidu 5 lea oaivilduvvon dego «uksa govken» ja sáhtta lasihit /aktiviseret ohppiid duogášdieđuid. Illustrašuvnnas leat muhtin oahppit mátkkis várís, ja eanaš oahppit gal sihkkarit dovdet dilálašvuoda, juogo mátkkiin mánáidgárddis, skuvllas dahje bearrašiin. Muhtin oahppit várra muitet maiddái sániid ja dajahusaid maid ovdal leat oahppan.

Gova geahčadeami oktavuodas soitet oahppit fuobmát ahte sii juo máhttet fáttá birra juoga, ja dát ráhkada máhttindovdu ja hálu eambo oahppat. Oahppit sáhttet áinnas háleštit gova birra guovttá, gávnnanhan dihtii maid máhttet, ovdal čohkkáigeasu joavkkus. Lea vuogas ahte oahpaheaddji vázzáš luohkkálanjas áicat ohppiid, vai beassá veahkehit dárbbu mielde, ja duođaštit dan maid oahppit juo máhttet jus leat eahpesihkkarat. Vásihusat leat ahte oahppit liikojit bargat guovttis, danin go ii leat nu várálaš hállat sámegeiela go leaba guovttá, dan sajis go livččii lean stuorát joavkkus. Dán lági mielde lea álkit ohppiid oažžut doibmiid.

ULBMIL LEA Ahte OAHPPIT GALGET

- lasihit iežaset duogášdieđuid

Háleštehpēt maid oaidnibehtet govás. Ávžžut ohppiid vuoruid mielde muitalit: «*Muital mat leat govás!*» Muhtin oahppit soitet máhttit dušše eanjilsubstantiivvaid, ja earát fas vástidit olles cealkagiin. Oahpaheaddji sáhtta veahkehit ohppiid álkes álgincealkagiin, nu go ovdamearkka dihtii:

Váris lea ...

Govas lea ...

Govas mon oainnán ...

Áigeguovdilis substantiivvat: *lávvu, tealtá, goavdi, dolla, jávri, njárga, váris, geađgi, nieida, bárdni, oahppit, lávka, oaggunstávrá, guolli, márfi, muorra, guksi, niesti, bruvsá, šuhkoláda, báidi, buvssat*

Áigeguovdilis cealkagat: *Govas lea ruoná lávvu. Mánát leat váris. Sii borret márfiid. (Soai borraba márfiid). Nieida bivdá. Mon oainnán .... osv.*

s. 6: Dán galggat oahppat

Siidu 6 gihppagis gávnnat govásátnelisttu maid oahppit berrejit oahppat barggadettiin *Váriin 1*. Bajilgovva lea ráhkaduvvon vai oahppit álkidit oidnet maid galget oahppat, ja ahte sáhttet geavahit siiddu sátnelistun dárbbu mielde. Sánit leat juhkon golmma oassái: *Goahtesajis, lávkkas* ja *váris*. Heive bures ahte oahppit ožžot ruovttubargun oahpat muhtin sániid dán siiddus. Berrešii maid váhnemiid movttiidahttit hárbhallat mánáiguin ovtta. Juoge sániid oahpahallama oahppanáigodahkii, ja máhcet dán siidui dárbbu mielde.

Buot sánit siidu 6 gávdnojit sátnebánkoarttain. Áinnas geavat sátnebánkoarttaid oahpahettiin ođđa sániid. Čájet koarttaid ovttaid mielde ja jeara: «*Mii dát lea?*» dahje «*Mat dát leat?*» Gearddut sániid muhtin háviid jus oahppit eai máhte, ja bivde ohppiid gearduhit dáid. Bija koarttaid távval ravdii barggadettiin. Oahpaheaddji mearrida galle, ja makkár sátnebánkoarttaiguin ain bargat juohke diimmus. Sániid maid leat oahppan oktasaš joavkkus, darvvihat seaidnái «*mii-máhttitkoartan*», ja sániid maid eai vel máhte, leat gihpus boahhte diibmui. Ruovttubargun sáhttet dalle hárbhallat muhtin sániid, mat eai leat vel seaidnái darvvihuvvon.

Oktasaš boadusin jovkui sáhtta leat ahte buot sátnebánkoarttaid leat seinnis. Oahppit lávejit liikot dán vuogi sániid oahppat, ja buohkat joavkkus sáhttet oasálastit maid máhttet ahte eanemus koarttat leat seinnis. Juohke diimmu manjá leat ođđa koarttat seinnis. Áinnas gearddut duos dás ain koarttaid.

ULBMIL LEA Ahte OAHPPIT GALGET

- oahppat sániid ja hárbhallat dáid dadjat

Jus dáinna vugiin válljet bargat sátnebánjkokoarttaiguin, de lea buorre liiba oahpahallat maiddá loguid sámegillii 10 dahje 20 rádjái. Lohkkes sihke mii máhttit-koarttaid ja koartagihppu maiddá oahppit leat eahpesihkkarat. Oahpaheaddji oktan ohppiin sáhttet oktii njálmmiid lohkat, dahje diktit ain hávil ođđa oahppi geahččalit. Ságastallet dan birra gos leat eanemus koarttat – seainnis vai távvalravddas.

Evttohusat joatkkabarguide:

1. Sátnoahppankoarttat *Váris* ja *Lávkkas*

Barget áinnas *Váris* ja *Lávkkas* sátnoahppankoarttaiguin, hárbhallandihtii sániid. Sátnoahppankoarttat leat guovtti hámis, okta gihppu gos leat dušše govat ja nubbi mas leat govvakoarttat ja teakstakoarttat. Vuohkečilgehus gávnnat [dáppe](#).

2. Speallat *Várrebingo*

Divtte ohppiid speallat *Várrebingo*, dát lea hui vuogas doaibma oahppat eanet sániid. Vuohkečilgehus gávnnat [dáppe](#).

3. Speallat *Várrelabyrinth*

Oahppit sáhttet speallat *Várrelabyrinth* hárbhallan dihtii sániid eanet. Vuohkečilgehus gávnnat [dáppe](#).

s. 7:

Sámi alfabehta

Oahpaheaddji ferte veardidit man ollu galgá deattuhit sámi alfabehta oahppat, ferte oaidnit man guhkás oahppijoavku lea ollen lohkan- ja čállinoahpaheamis. Jus ii leat áige guovdil ahte oahppit vuosttas ceahkis galget bargat olles alfabehtain, de sáhtta sámegieloahpaheaddji álggahit sámi alfabehta oahpaheami seammás go maiddá dárogieloahpaheaddji oahpaha ođđa bustávid dárogiel alfabehtas.

Henge alfabehtaplánša ja/dahje bustávakoarttaid alggahandihtii/geardduhandihtii bustávid. Čále áinnas muhtin sániid mas leat sámi bustávat, ja divtte muhtin ohppiid gávdnat dáid bustávid. Hárbhallat dadjat/daguhit.

Háleštehpet dan birra ahte sámi ja dáru alfabehta lea guovte-lágan. Jus joavkku lea gearggus dasa, de heive atnui váldit/geardduhit vokálaid ja konsonánttaid birra. Oahppit geat máhttet dáru alfabehta, sáhttet gávdnat makkár bustávat *eai* leat dáru alfabehtas, nappo bustávid mat leat sierralágan sámi alfabehta ektui. Sii sáhttet maiddá gávdnat makkár bustávat leat dáru alfabehtas, ja mat *eai* gávdno sámi alfabehtas. Muhtin bustávat leat ovttá hápmásaččat, muhto lea earálágan jietna/dadjan (ovdamearka dihtii c, o, u).

ULBMIL LEA Ahte Oahppit Galget

- oahpásmuvvat/geardduhit sámi alfabehta ja sámi giellajienaid

>>>

Heive bures stoahkat ja geahččaladdat jienaiguin. Soaitá ahte oahppit gávdnet jienaid mat heivejit iešguđetge bustávaide? Ovdamearkka dihtii sáhtta š lea hušša-jietna, c sáhtta jietna mii gullo go leat hissegis, č sáhtta jietna go bruvssa rabat jna.

Evttohusat joatkkabargguide:

1. Hábmets bustávaids

Oahppit sáhttet geavahit plastelina dahje boaluid bustávaids hábmet, ja čállit sániid bustávaids vuodul maid ráhkadit.

2. Bustávakoarttat

Mii leat ráhkadan bustávakoarttaid sámi alfabehtii, koarttaid gávnnat [dáppe](#). Dáid koarttaid vuodul sáhttet oahppit hárbhallat bustávaids. Sáhttet maiddá geavahit koarttaid «čállit» sániid. Siidu 6 dahje sátnebáŋkokoarttat leat veahkkín. Lea ovdamunni ahte čálihit ja lamineret moadde seahtta bustávakoarttaid, jus áigot sátneráhka-deapmái geavahuvvot.

3. Bustávabivdu

Muhtin hárbhallan mii heive ohppiide geat leat oahppan čállit, sáhtta leat mannat sámebustáva bivdui sátnebáŋkokoarttain. Oahppit sáhttet bargat guovttis ja guovttis dahje smávit joavkkuin. Juoge muhtin sátnebáŋkokoarttaid juohke jovkui. Oahppit galget gávdnat ja čállit daid sániid gos sámebustávat leat. Sii sárgejit vuollái dahje bidjet rieggá daid bustávaids birra.

Mii sáhttet maiddá diktit ohppiid válljet sániid bajilčállagiin siidu 6:s. Sániid sáhttet sii távvalii čállit nu ahte eará oahppit besset geahččalit gávdnat sámi bustávaids.

4. Bustávaoahppanspeallu

Gávdnojit iešguđetlágan bustávaoahppan-/alfabehtaspealut nugo breahhtaspealut sámi lágádusain. Dáid sáhtta dingot Girjjálašvuodaguoddážiis/Litteratursenteret Kárásjogas dahje njuolga lágádusas.

5. Lávlla Alfabehtalávlla

Mii leat ráhkadan sámi veršuvnna dárogielat alfabehtalávlagis šuknii *Twinkle, twinkle, little star*. Alfabehtalávлага gávnnat [dáppe](#). Šuonja lávlagii gávnnat fas dás: <http://www.barnesanger.no/abc-sangen-alfabetsangen.html>

6. Speala *bustávva*- dahje *sátnebingo*

Ulbmil dáinna doaimmain lea čatnat oktii bustáva ja jiena. Juoge juohke oahppái bingo-brehta. Oahppit devdet 12 iešguđetlágan bustáva brehttai, ovttá juohke ruktui. Sii sáhttet válljet buot daid 29 bustáva sámi alfabehtas. Oahppit gávdnet veahki alfabehtaplánššas dahje siidu 8:s gihpus. Bingo-brehta gávnnet [dáppe](#).

Go brehtat leat gárvásit devdon, de sáhtta bingoin álgit. Go oahpaheaddji dadjá ovttá bustáva, omd. Č, de ohcá oahppit leago sus Č brehtas. Jus leš, de bidjá ruossa dan ruvttu badjel. Oahpaheaddji fas dadjá nuppi bustáva, ja oahppi iská leago dát sus. Ja nie jotket dassái go buot 12 bustáva leat russejuvvon brehtas. Sus geas ovddimuš dievvá brehta, son vuoitá.

Bustávvingo sádjái sáhttet speallat sátnebingo. Oahppit galget dalle čállit sániid ruvttuide bustávid sádjái. Buot 12 ruvttu eai galgga devdot. Oahpaheaddji mearrida galle sáni oahppit galget čállit brehttai. Oahppit fertejit válljet sániid seamma listtas, omd. illustrerejuvvon sátnelista siidu 6:s dahje elliid- ja loddeplánššas.

7. Digitála resurssat

www.ovttas.no fas gávnnet áppaid maid sáhtta geavahit eambo hárhallat alfabehta
<http://ovttas.no/nb/node/16823>
<http://ovttas.no/nb/node/27113>
<http://ovttas.no/nb/node/27110>

s. 8:

1. Alfabehta, 2. Bustávat

1. Alfabehta

Lohkandáiddolaš oahppit sáhttet lohkat buot sániid buohkaide joavkkus. Oahppit galget čatnat oktii sániid ja govaid. Ságastallet maid sániid mákset. Oahppit vuhttet dahje čállit sániid. Bargo-bihtás gávdnet oahppit sámi bustávid ja giellajienaid: š, o, á, c, u. Dás lea ulbmil ahte oahppit galget dovdat ja gávdnat sámi bustávid. Álggos sáhttet oahppit ieža geahččalit. Oktasaš geahčadeamis sáhttet oahppit čállit távvaliid sániid, ja čájehit sámi bustávid sániin. Siidu 6 gávdnabehtet eanet sániid maid válljebehtet.

Mo daid dadjá? Mo dadjat H sámi sániin? Stohket vehá *fáhcat* sániin. Áinnas badjelmearástallet. Ságastallet erohusa dáro- ja sámegielas. Ságastallet maidái erohusa dárogiel ja sámegiela U; *dolla* ja *lávvu* sánis.

ULBMIL LEA AHTE OAHPPIT GALGET

- gávdnat teavstta ja gova mat heivejit oktii
- hárhallat lohkat, vuohittit dahje čállit
- guldalit ja dovdat sámi jietnadaid

1. Alfabehta
Alfabetet

Máhtátgo čuovvut dahje čállit sániid?
Kan du spore eller skrive ordene?

	NIIBI	_____
	DOLLA	_____
	FÁHCAT	_____
	LÁVVU	_____

2. Bustávat
Bokstavene

Guđe bustávid don gulat?
Hvilke bokstaver hører du?

>>>

2. Bustávat

Oahpaheaddji dadjá sániid jitnosit bargobihtás ohppiide, ovttá ja ovttá sáni hávil. Makkár bustávaid gullet sii? Muhtin oahppit sáhttet geahččalit čállit sániid távvalii. Oahpaheaddji lea veahkkinn dárbbu mielde. Makkár sániin leat sámi bustávat? Oahppit čatnet sáni ja gova oktii.

s. 9:

3. Mu lávkkas,

Lávlla: *Illu lea mielas*

Go oahppit ja váhnemat páhkkejit lávkká beaivemátkái ja idjadanmátkái meahccái, de leat ollu biktasat ja biergasat mat galget mielde. Lassin eanemus dárbbášlaš dinggaid, váldit dávjá mielde vel juoga mii dagaha mátkki lihkostuvvama. Lea hui buorre ahte oahppit nu árrat go vejolaš leat dihtomielalaččat mii lea dehálaš váldit mielde lávkii.

Ságastallet ohppiiguin mat berrejit leat mielde lávkkas. Geavat doarjjan sátnebánjkokoarttaid ja vejolaš oppalašgeahčastaga siidu 6. Soaitá ahte muhtin oahppit máhttet eará sániid go dát? Bardde koarttaid távvalravdii, ja bivdde ovttá ja ovttá oahppi viežžat ovttá dahje moadde koartta ja mitalit mat sis lávejit mielde, dahje ahte sáhtta leat lávkkas.

Oahpaheaddji jearrá ná: *Mat dus leat lávkkas?*

Gearddut frása dárogillii álggos go jearat gažaldaga ja dasto dárbbu mielde.

Oahppit sáhttet vástidit earjkilsániin dahje ná:

Mus lea/t ...

Lávkkas mus lea/t ...

Dát lea buorre introduseren bargobihtá 3:i *Mu lávkkas*. Dán bargobihtá sáhtta bargat páras, joavkkus, dahje guktot láchkai. Dás lea ulbmil ahte oahppit galget sárget rieggá birra dan maid lávejit bidjat lávkii, ja mitalit dán eará ohppiide. Dás aktiviserejit sániid ja frásaid maid leat oahppan. Sáhttet geava-hit oppalašgeahčastaga siidu 6 veahkkinn dárbbu mielde.

Oahppit sáhttet maiddá dadjat mii sis *ii láve* mielde lávkkas:

Mus ii leat dolla/muorra/lávvu/rievssat lávkkas.

Evttohusat joatkkabarguide:

1. *Niesteseahkka*

Oahppit sáhttet stoahkat *Niesteseahkka*. Oahppit galget mátkái ja páhkkejit niesteseahkka. Bagadusa ja koarttaid gávnna Gáivuona giellasiida neahttsiidduin oahppo-neavvuid vuolde: <http://www.kafjord.kommune.no/sa-misk-spraaksenter.2862.no.html>

ULBMIL LEA Ahte OAHPPIT GALGET

- mitalit mii dus lea lávkkas
- áddet ovttagardánis gažaldagaid
- vástidit earjkilsátnin dahje oktageardánis frásein
- Oahppat/geardduhit lávlaga *Illu lea mielas*

>>>

2. Sárgut ja ivdnet

Oahppit sáhttet sárgut ja ivdnet maid háliidit lávkkas mielde. Go leat geargan, sáhttet čájejit sárguma earáide joavkkus, ja mitalit maid leat váldán mielde:

Mus lea/t ...

Lávkkas mus lea/t ...

3. Sárgut bagadusa mielde

Oahppit galget bargat páras gos galget sárgut ja ivdnet bagadusa mielde. Oahppit válljejit 5 dingga siidu 6:s maid háliidit lávkkii, ja goappašat oahppit galgaba mitalit goabbat guoibmái mii lea lávkkas. Goappašagat galgaba sárgut ja ivdnet mii dan nuppis leat mielde. Goappat ge vuoru muitaleaba mat leat mielde – ovttá dingga hávil. Várut ahte oahppit addet nubbi nubbái buori áigge ovdal boahtte bagadusa. Vejolaš lea maiddá ahte addiba nubbi nubbái bagadusaid oktanis, nu ahte sáhttiba sárgut oktanaga. Jus oahppit máhttet muhtin ivnniid sámegillii, de sáhttet maiddá dán geavahit bagadusain. Dás sáhttet oahppit geavahit olles cealkagiid dahje eaŋkilsániid:

- *Mus lea rukses gahpir lávkkas.*
- *Lávkkas lea rukses gahpir.*
- *(rukses) gahpir*

4. Sátneoahppankoarttat *Lávkkas*

Hárjehallan dihtii sániid mat galget lávkkas, de sáhttet oahppit bargat sátneoahppankoarttaiguin *Lávkkas*. Dát koarttat gávdnojit guovtti hámis, okta mas leat dušše govat, ja nubbi mas leat sihke govva- ja teakstakoarttat. Vuohkečilgehus gávnna [dáppe](#).

Illu lea mielas:

Ságastallat man birra lávlla lea, ja lávllon ovttas ohppiiguin. Ollu oahppit máhttet juo lávllaga mánáidgárddi rájes. Oahppit sáhttet sárgut govaid lávllagii ja henget seaidnái.

Dát lávlla gávdno *Suga, suga su* CD:s.
(Gaup, Elisabeth Utsi, DAT OS 1997)

s. 10: 4. Goahtesajis

Háleštehpēt ovttas mii goahtesadji lea, ja mii gávdno goahtesajis várís. Álggahangovva siidu 5 lea buorre álgun háleštallamii. Dát lea dál oahpes govva, ja sii leat oahppan moanat sániid juo mat govvejit maid sii oidnet. Cegge buot sátnebánkkokoarttaid távvalravdii, ja divtte ohppiid vuoruid mielde viežžat ovttá dahje moadde koartta, ja mitalit mii gávdno goahtesajis.

Oahpaheaddji jearrá ná: *Mat leat goahtesajis?* dahje: *Maid sáhtát gávdnat goahtesajis várís?*

Gearddut frása dárogillii álggos go jearat gažaldaga ja dasto dárbbu mielde.

Oahppit sáhttet vástidit earjkilsániin dahje ná:
Goahtesajis lea/t...

Oahppit sáhtte bargat bargobihtá 4. *Goahtesajis*. Dán bargobihtá sáhtta bargat olles klássas, jovkkožiin dahje páras. Dás lea ulbmil ahte oahppit galget sárget rieggá dan birra mat gávdnojit goahtesajis várís, ja dasto mitalit earáide.

Goahtesajis lea/t...

Sii geat čállit máhttet, sii čállet sániid čállinlinjjáide siiddu vuolimužžii.

Evttohusat joatkkabarguide:**1. Oktasašgovva**

Oahppit sáhttet ovttasbargoprošeaktan ráhkadit oktasáš gova, áinnas stuorra plakáhta dahje ránesbáhpirii, maid sáhttet henget luohkkálanja seaidnái. Sáhttet ovdamearkka dihtii sárgut vári, beaivváža, balvvaid, joga, jávrri, muoraid, lottiid, elliid, ohppiid ja goahtesaji. Háleštehkēt dan birra maid lehpēt tevdnen.

2. Sátneoahppankoarttat Várís

Oahppit sáhttet bargat *Várís* sátneoahppankoarttaiguin páras dahje jovkkožiin. Sátneoahppankoarttat leat guovtti hámis, okta gihppu gos leat dušše govat ja nubbi mas leat govvakoarttat ja teakstakoarttat. Vuohkečilgehus gávnnat [dáppe](#).

3. Buđaldanspeallobircu

Oahppit galget bargat lassibihtáin maid mii leat gohčodan *Buđaldanspeallobircu*. Bihtá sáhtta geavahuvvot iešguđet láhkai iešguđet fáttáin *Váriin*. Buđaldanspeallobircu ja geavahanevttohus gávdno [dáppe](#).

ULBMIL LEA AHTE OAHPPIT GALGET

- áddet ovttageardánis gažaldagaid
- mitalit mii gávdno goahtesajis
- vástidit ovttageardánis cealkagiiguin

4. Goahtesajis
Pá leirplassen
Maid sáhtát gávdnat goahtesajis várís?
Hva kan du finne på leirplassen på fjellet?

Mat leat goahtesajis? Deavdde sániid.
Hva finner vi på leirplassen? Fyll inn ord.
Goahtesajis leat

10 Váriin 1

4. Civzzakoarttat *Meahcceskuvllas*

Civzzakoarttat *Meahcceskuvllas* leat ávkkálačča hárbhallan- dihtii sániid. Čálit ja laminere koarttaid. Oahppit sáhttet merket rivttes sániid civzzanasaiguin, dahje tuššain maid sáhtta eret sihkkut. Don gávnnat civzzakoarttaid [dáppe](#).

s. 11: 5. Min gohtesadji

Oahppit tevdnejit ja ivdnejit gohtesaji. Go leat geargan sáhttet ovtasbargat páras ja mitalit nubbi nubbaí maid leat tevdnen. Jus oahppit leat ivnniid birra oahppan, movttiidahte sin geavahit dán go mitalit gova birra. Geardduhehpet sániid gova sátnel- listtus siidu 6, ja čadahehpet/geardduhehpet ivnniid ivdne- plánššas siidu 26 ovdal go oahppit álget njálmmálaš osiin. Dás sáhtta maidái álggahangova siidu 5 atnit veahkin

Oahppit sáhttet dadjat earjksániid, dahje sii sáhttet geava- hit cealkkaálgguid hállanbulljarasain veahkin. Oahpaheaddji veahkeha sin geat dárbbasit veahki álgit.

Evttohusat eará cealkkaálgguide:

Mon lean sárgon ...

Govas leat...

Min gohtesajis leat...

Háleštehpet govaid birra vuolleis siiddus. Maid oaidnibehtet govain? Maid barget olbmot dáid govain?

ULBMIL LEA Ahte Oahppit Galget

- hárbhallat mitalit maid gávdnet gohtesajis
- guldalit ja áddet oanehis cealka- giid oahpes fáttá birra

5. Min gohtesadji
Vár leirplass

Gohtesajis leat...
Pá leirplassen er...

Sárggo ja ivdne gohtesaji. Mital gohtesaji birra.
Tegn og fargelegg en leirplass. Fortell om leirplassen.

11

s. 12: 6. Dolla

Bargobihtá 6:s galget oahppit čájehit mat dárbbasit go galget dola bidjat: *riššat, muorat, beassi, (árran)geađggit*. Oahpa- headdji sáhtta áinnas čállit sániid távvalii dáđi mielde go oahppit dadjet dáid. Sii geat máhttet čállit sáhtte čállit sániid čállinsázuide gova vuolde.

Hárbhallat mitalit maid dárbbas dola bijadettiin.

Mii dárbbasit ...

Go áigut dola bidjat mii dárbbasit...

Deháleamos lea ahte oahppit hárbhallat dajahusaid, ii ge dan ahte lea go substantiiva rivttes kásusas.

Oahppit sáhtte muđuid oahppat dadjat maid eai dárbbasit dola bijadettiin.

Mii eat dárbbasit ....

ULBMIL LEA Ahte Oahppit Galget

- oahppat sániid maid dárbbasit go galget dola bidjat

6. Dolla
Dáid

Maid mii dárbbasit go áigut dola bidjat?
Čáite sániid.
Hva trenger vi for å lage bål? Skriv ordene.

Mii dárbbasit ...
Vi trenger ...

12

Dollagáddi lea Gáivuona-sátne dollasajis. Soaitá ahte din guovllus lea eará sátne dása?

Čuovvovaš liŋkkas gávdnabehtet 18 koartta maid sáhtta geavahit hárbhallan dihtii dolla-sáni.

<https://www.kafjord.kommune.no/dolastallan-aa-ha-baal.329855-21590.html>

s. 13: 7. Dolastallat

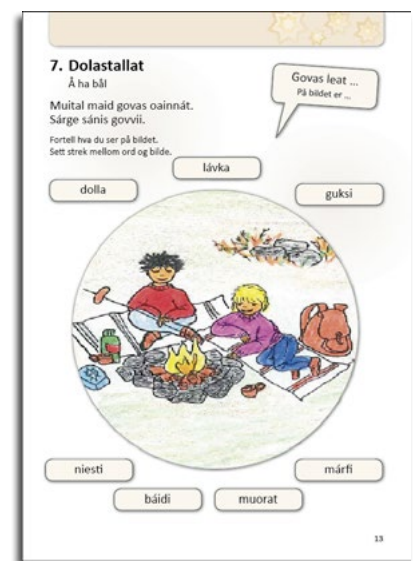
Dán bargobihtás galget oahppit čatnat rivttes sáni rivttes oassái govas. Oahpaheaddji ferte veardidit galgá go bargobihtá čovdot okto, dahje páras vai jovkkožis. Dás berre bidjat juohke jovkui muhtin oahppi gii máhtta lohkat. Geahčadehpet ovtta bargobihtá bohtosiid.

Háleštehpet maid oaidnibehtet govas.

Govas leat...
Mon oainnán...
Goahtesajis lea/t...
Bárdni bassá márffi.

ULBMIL LEA AHTE OAHPPIT GALGET

- čatnat sáni govvii

s. 14: Eallit várís

Háleštehpet makkár eallit ja lottit gávdnojit várís. Soitet oahppit juo máhttit muhtin namaid?

Čájjet ealliidplánšša ohppiide. Oahpásmuvvet ealliiguin ja sámi namahusaiguin. Loga ealliid namahusaid jitnosit ohppiide, ja divtte sin geardduhit. Makkár ealliid leat oaidnán?

Dán gihpus leat mii geavahan báikkálaš suopmansáni bierdna ja návdi. *Guovža* ja *gumpe* lea eará namat dáid ealliin. Makkár sáni geavahehpet dii iežadet guovllus? Dás lea maddái heivvolaš veaháš namuhit suopmanerohusaid Sámis

Jus oahppit máhttet ivnniid, de sáhttibehtet háleštít makkár ivnnit leat ealliin.

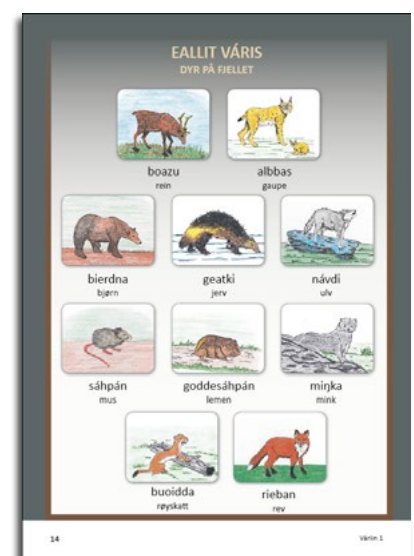
Evttohusat joatkkabarguide:

1. Tevdne ealli

Oahppit galget válljet ovttá dahje eanet ealliid maid sii tevdnejit ja ivdnejit čállin- dahje tevdnengirjái, dahje árkii maid seaidnái sáhttet henget. Sis geat čállit máhttet, čállet dán sámegiellama dasa.

ULBMIL LEA AHTE OAHPPIT GALGET

- oahppat muhtin ealliidnamaid mat gávdnojit várís
- oahppat sámegiellsáni *ealli*

2. Eallit várís – ovttasbargobihtá

Oahppit galget sárgut ja ivdnet buot elliid elliidplánššas, dahje dušše muhtin elliid. ČuoHPa ja liibme tevnnegiid stuorra árkii. Oahppit sáhttet maiddáí lassin sárgut luonddu birra elliid jus háliidit. Čále čáppa bajilčállaga plánšii, ja henge luohkálatnjii. Oahppit sáhttet čállit elliid namaid plánšii.

3. Áddestallanstoagus

Áddestallan láve leat bivnnuhis doaibma. Muhtin oahppi áddestallá ahte son lea muhtin daid elliin plánššas. Oahpaheaddji sáhtta beassat diehtit makkár ealli lea, vai sáhtta veahkehit jus leš dárbu. Eará oahppit galget geahččalit árvidit makkár ealli son áddestallá. Son guhte riekta árvida, beassá mannat ja áddestallet fas muhtin eará. Oahppi ferte gal máhttit dan sámegiellamahusa vai vástádus dohkkehuvvo. Oahpaheaddjis lea lohpi veahkehit dárbbu mielde.

Oahpaheaddji sáhtta maiddáí stivret gii galgá áddestallat, nu ahte buohkat geat háliidit, galget oazžut vejolašvuoda.

4. Lávlla *Bierdna nohká*

Oahppit sáhttet lávlut *Bierdna nohká* mii lea siidu 16:s. Heive bures stoahkat veaháš dán lávlagii. Oahppit dahket rieggá oahppi birra guhte lea bierdna/guovža ja oadđá láhttis. Go lávlla nohká, de čuoččasta guovža/oahppi, rogáda ja geahččala fánget muhtin eará oahppi. Son guhte fángejuvvo, sáhtta leat fas guovža nuppi háve go fas lávlestet ođđasit.

5. Sátneoahppankoarttat *Eallit várís*

Oahppit sáhttet bargat sátneoahppankoarttaiguin *Eallit várís*, páras dahje jovkkožiin. Vuohkečilgehus gávnnat [dáppe](#). Dát koarttat gávdnojit guovtti veršuvnnas, okta mas leat dušše govat, na nubbi mas leat sihke govat ja teaksta-koarttat.

6. Ivdne elliid

Dán lassibihtás galget oahppit ivdnet elliid njuolggadusaid mielde. Mii leat ráhkadan dán bihtá guovtti veršuvnnas, mas nubbi lea álkit go nubbi. Bihtáid gávnnat [dáppe](#).

7. Civzakoarttat *Eallit várís*

Civzakoarttat *Eallit várís* leat vuohkkasat go galget sániid hárhallat. Čálit ja laminere koarttaid. Oahppit merkejit rivttes sániid civzaniin, dahje tuššain maid sáhtta sihkut. Gávnnat civzakoarttaid [dáppe](#).

s. 15: 8. Guđet eallit orrot váris?

Oahppit sárgut rieggá daid ealliid birra mat váris orrot. Oahppit geat čállit máhttet, sii čállet ealliid namaid. Oahpaheaddji čállá sániid távvalii, dahje muittuha ahte ealliidplánša siidu 14:s sáhtá veahkkin geavahit.

Go buot oahppit leat geargan, de geahčadehpet bargobihtá ovttas joavkkus.

Oahpaheaddji jearrá: *Guđet eallit orrot váris?*

Jorgal ja gearddut frása mángga geardde. Oahppit sáhttet vástidit eaŋkal sániin dahje olles dajaldagaiguin.

Cealkkaveahkki:

_____ orru váris.

_____ ja _____ orrot váris.

Seamma siiddus leat illustrašuvnnat ealliin mat gávdnojit váris. Máhttetgo oahppit sámegeinamaid daid ealliin? Makkár ivnnit leat ealliin?

Evttohusat joatkkabarguide:**1. Lávlla *Meahci eallit***

Oahppit sáhttet guldalit lávlaga *Meahci eallit*. Lávlla gávdna-behtet fas *Váriin 2* lávlagiid searvvis, ja lávlla dás sáhtá leat vuogas uvssagovken bargobihtá vuollelis. Teaksta gávdno mildosis [Lávlagat ja hoahkamat](#), ja lávlla gávdno *Suga, suga su* – CD:s. (Gaup, Elisabeth Utsi, DAT OS 1997)

2. Mo jietnadit eallit?

Gávnahehpet mo eallit jietnadit dáro- ja sámegeilli. Oahppit bájuhit eallijienaid maid máhttet.

Boazu ...

Albbas ... jna.

3. Lávlla *Illu lea mielas*

Dás heive geardduhit lávlaga *Illu lea mielas*.

4. Sátneoahppankoarttat *Eallit váris*

Oahppit sáhttet bargat sátneoahppankoarttaiguin Eallit váris, okto, páras dahje jovkkožiin. Oahpahanbagadusas gávdnojit mánga evttohusa mo dáid koarttaiguin bargat. Dát koarttat gávdnojit guovtti veršuvnnas, okta mas leat dušše govat, na nubbi mas leat sihke govat ja teakstakoarttat. Vuohkečilgehus gávnna [dáppe](#).

ULBMIL LEA Ahte OAHPPIT GALGET

- máhttit ealliidnamaid mat gávdnojit váris
- čatnat sáni ja gova oktii
- čállit álkes sániid sámegeilli
- vástidit gažaldagaid eaŋkal sániin dahje álkes cealkagiin

s. 16: 9. Eallit várís

Bihttá 9:s galget oahppit sárgut iežaset oiddotealli várís.

Jus sis ii leat makkárga oiddotealli, de sáhttet sárgut ealli mii sin mielas lea fiinnis, issoras, ropmi dahje miellagiddevaš. Go buot oahppit leat geargan bargguin, de sáhttet eará ohppiide joavkus mitalit maid leat tevdnen.

Lávlla *Bierdna nohkká* sáhttá geavahit somás boddun diimmuin dahje loahpaheapmin lávlondiimmus.

ULBMIL LEA AHTE OAHPPIT GALGET

- sárgut ja ivdnet oiddotealli várís
- máhttit mitalit maid lea tevdnen
- oahppat/geardduhit lávlaga *Bierdna nohkká*
- guldalit ja oassálastit lávlumis

s. 17: 10. Makkár ealli?

Bargobihtá 10:s galget oahppit bidjat sárgá sáni ja gova mat gullet oktii. Geahčadehpet ovttas bargobihtá go oahppit leat geargan. Jus buot oahppit eai máhte lohkat joavkkus, de sáhttá oahpaheaddji jitnosit dadjat sániid, ja oahppit sáhttet árvidit makkár ealli dát lea. Álggos čujuhat vuos vuosttas sátnái *albbas*, ja de jeara: *Mii lea albbas dárogillii?* dahje *Makkár ealli albbas lea?* Gearddut gažaldaga ja jorgal dárbbu mielde. Oahppit sáhttet vástidit dárogillii *gaupe* dahje ná: *Albbas lea gaupe dárogillii.*

Jus háliidit bargat viidásat dáinna siidduin go bargobihttá lea čoavdán, de sáhttá oahpaheaddji jearrat gažaldaga nuppe láhkai: *Mii lea rev sámegillii?* Oahpaheaddji jorgala gažaldaga dárbbu mielde, ja jearrá seammá gažaldaga buot elliid birra.

Oahppit sáhttet vástidit

– earškilsátniiguin: – *Rieban*. – *Návdi*.

– olles cealkagiiguin: *Rev sámegillii lea rieban.*

ULBMIL LEA AHTE OAHPPIT GALGET

- máhttit eallinamaid mat gávdnojit várís
- čatnat sáni ja gova oktii

s. 18: 11. Makkár eallit leat čihkkojuvvon das?

Dás galget oahppit gávdnat makkár eallit leat čiehkádan dás. Vástádusa gávdnet go tevdnejit čuoggusárgá mielde. Go buohkat leat gávnahan makkár eallit dát leat, de galget čállit sániid sázuide.

Oahpaheaddji čállá sániid távvalii jus oahppit háliidit.

ULBMIL LEA AHTE OAHPPIT GALGET

- hárhallat fiinmotorihkka

s. 19: Lávlla ja hoahkan: Rievssahat, Čieža, čáppa, čáhppes cizáža

Háleštehpēt man birra *Rievssahat* lávlaga lea, ja lávllō ohppii-
guin ovttas.

Ollugat oahppilin máhttet juo lávlagat mánáidgárddi rájis. Dás
lea vuogas lávlut eanet lávlagiid mat gullet *Váriin 1:i*. Eanet
lávlagat fáddái gávnnat [Lávlagat ja hoahkammat](#).

Háleštehpēt man birra *Čieža, čáppa, čáhppes cizáža* hoahkan lea.

Hoahkan lea oaivvilduvvon deavddan ahte joatkit suokkardit,
stoahkat ja oahppat dadjat sámegeiel jietnadagaid. Ii leat oaivvil-
duvvon ahte oahppit galget bajil máhttit hoahkama, muhto sii
sáhttet áddehallat hoahkama, ja dáinna lágiin maiddá oahppat
sámi jietnadagaid.

Manjá sáhttet oahppit čadahit bustávabivddu hoahkamis
gávdnan dihtii sámegeiel bustávaidd.

ULBMIL LEA AHTE OAHPPIT GALGET

- oahppat muhtin sámegeiel
lávlagiid/hoahkamiid
- guldalit ja oassálastit lávlumis
- dovdat/oahppat muhtin sámegeiel
bustávaidd ja jietnadagaid

s. 20: Lottit várís

Háleštehpēt makkár lottit gávdnojit várís. Oahppit soitet máhttit
juo muhtin dárogeiel dahje sámegeiel namaidd?

Čájjet loddeplánšša ohppiide. Oahpásmuva lottiiguin ja daidd
sámi namaidd. Makkár lottiid leat sii oaidnán? Makkár jienaid dát
ráhkadit? Leago lottiin eará namat sin guovlluin

Jus oahppit máhttet ivnniid, de sáhttibehtet háleštēt makkár
ivnnit lottiin leat govain.

Evttohusat joatkkabarguide:

1. Tevdne lotti

Oahppit tevdnejit ja ivdnejit ovttá dahje eanet lottiid
čállin- dahje tevdnengirjái, dahje sierra árkii. Sii guđet čállit
máhttet, čállet lotti sámegeielnama vuolábeallái.

2. Ráhkadit loddelihkastaga

Dát lea vuogas doaibma ahte ráhkadit lihkastaga maid
oahppit sáhttet henget luohkkálanja rohpái dahje glása
ovdii. Oahppit sáhttet ieža sárgut lottiid lihkastahkii, dahje
oahpaheaddji sáhttá loddeplánšša mánget A3 sturrodahkii,
lamineret dán ovdal go oahppit čuhppet lottiid nu čábbát
go vejolaš. Ráhkat ráiggi lotti oaiivegeahčái, čana bátti, ja
čuolbmat muhtin ovssiide maid lehpēt luonddus gávdnan.
Henge lihkastaga sadjái gos bures oidno. Jus háliidehpēt,
sáhttet oahppit čállit lottiidnamaidd, juogo gieđain dahje
PC:in, lamineret, čuohppat ja henget lotti vuollái.

ULBMIL LEA AHTE OAHPPIT GALGET

- oahppat muhtin loddenamaidd
mat gávdnojit várís
- oahppat sámegeiel nama loddii

3. Speala bingo

Divtte ohppiid speallat *Eallit ja lottit* oahpan ja gearduhan dihtii lodde- ja elliidnamaid mat gávdnojit váris. Vuohkečilgehusa gávnnat [dáppe](#).

4. Sátneoahppankoarttat *Lottit váris*

Barget áinnas sátneoahppankoarttaiguin *Lottit váris* hárbhallat eambo sániid. Sátneoahppankoarttat gávdnojit guovtti veršuvnnas, okta mas leat dušše govat, na nubbi mas leat sihke govat ja teakstakoarttat. Vuohkečilgehusa gávnnat [dáppe](#).

5. Civzzakoarttat *Lottit váris*

Civzzakoarttat *Lottit váris* leat ávkkálačča hárbhallandihtii sániid. Čálit ja laminere koarttaid. Oahppit sáhttet merket rivttes sániid civzanasaguin, dahje tuššain maid sáhttá eret sihkkut. Don gávnnat civzzakoarttaid [dáppe](#).

s. 21: 12. Lottit váris

Bargobihtá 12 sáhttá okto bargat, guovttis dahje olles joavkkus. Oahppit galget *guldalit* dahje *lohkat* sániid mearridandihte makkár loddenamat heivejit makkár loddái. Oahppit sárgejit rivttes sáni dahje gova vuollái.

Buot lottit gávdnojit loddeplánššas siidu 20:s.

Evttohusat joatkkabarguide:

1. Hárjehallat *Mon lean*-setninger

Dás heive maid bures hárbhallat eará čuoččuhusaid gos hárbhallat mitalit gii mon lean.

Mon lean nieida/bárdni/oahppi/oabbá/viellja jna.

Oahppit sáhttet sárgut iežaset, ja geahččalit gávdnat nu ollu go vejolaš *Mon lean*-dajaldagaid iežas birra. Sii geat jođánit gerget, ja geat máhttet čállit, sáhttet čállit dajaldagaid tevnegii. Lea áinnas buorre álggahit dajaldaga *Mon lean...* ja áigequovdilis sániin távvalis.

Oahppit mitalit iežaset birra go leat geargan, juogo nubbái bálddas, dahje olles jovkui. Oahpaheadji lea doarjjan dárbbu mielde.

ULBMIL LEA AHTE OAHPPIT GALGET

- hárbhallat lohkat ja áddet álkes cealkagiid
- gávdnat teavstta ja gova mat heivejit oktii
- hárbhallat mitalit iežas birra

12. Lottit váris
Fugler på fjellet

Mii lea riektá? Bija X boasto vástádusa badjel.
Hva er riktig? Sett X over feil svar.

Mon lean garjá.		Mon lean skire.
Mon lean ruovddagas.		Mon lean rievssat.
Mon lean goaskin.		Mon lean bižus.
Mon lean fálli.		Mon lean rásttis.
Mon lean állat.		Mon lean gihkkor.

21

2. Giehtavávváiguin stoahkat

Giehtavávvát leat maiddái vuohkkasat go galgat hárjehallat *Mon lean*-dajaldagaid. Oahppit sáhttet mitalit makkár loddi dahje ealli sii leat. Eará vuohki lea ahte oahppit dadjet *Mon lean*-dajaldaga, ja de fertejit eará oahppit árvvoštallat leago duohta vai gielis. Muhtin oahppi geas lea skuolfi gieđas ovdamearkka dihte dadjá: «*Mon lean skuolfi* (duohta) dahje *Mon lean garjá* (gielis). Jus eará oahppit jurddašit ahte dan maid dadjá lea duohta, de sii lohket *duohta*, ja jus jurddašit dát lea gielis, de dadjet *gielis*. Oahppit välljejit giehtavávváid vuoruid mielde, sátnádit maid galget dadjat, ja dadjet dajaldaga jitnosit jovkui. Oahpaheaddji veahkeha dárbbu mielde. Joavku sáhtta maiddái ráhkadit smávva dramatiserema giehtavávváiguin.

Dán neahttabáikkis gávnnat giehtavávváid, geahča liŋkka: <https://sunneleker.no/butikk/dukker/handdukker-dyr>

Mon lean skuolfi.

Govva: Toril B. Lyngstad

s. 22: 13. Luonddunamahusat 14. Sámi báikenamat

Sámi báikenamat sisdolet dávjá luonddunamahusaid. Ságastala maid mearkkašit luonddunamahusat, ja gávna ovdamearkkaid dáidda dárogillii. Oahppit geat máhttet juo čállit, čállet sámi luonddunamahusaid bihttaí 13. Máhttetgo oahppit eará luonddunamahusaid?

Báikenamabihtás oaivvilduvvo ahte juohke skuvla dahje oahpaheaddji ieš vällje báikkálaš sámi báikenamaid maid háliida ahte oahppit galget oahppat. Soaitimis máhttet juo oahppit muhtin sámi báikenamaid? Vällje áinnas dovddus ja áigeguovdilis várrenamaid lagaš báikkiin. Čilge maid báikenamma mearkkaša. Lea buorre jus oahppit besset imaštallat manne ja mo sámi báikenamat leat ožžon dien nama. Jus gávdnojit mitalusat mat leat čatnon iešguđet báikenamaide, de sáhtta daid áinnas ohppiide mitalit. Dát mitalusat bohtet nannet oahppanberoštumi, ja seammás dahket mitalusat ahte lea álkit dáid báikenamaid muitit.

Bihtás 14:s čállet oahppit ovttá dahje eanet sámi báikenamaid. Bihtta sáhtta skuvllas bargat, dahje ruovttubihtán oažžut.

ULBMIL LEA AHTE OAHPPIT GALGET

- háleštit luonddunamahusaid birra
- oahppat luonddunamahusaid sámegillii
- oahpásmuvvat báikkálaš sámi báikenamaide

13. Luonddunamahusat
Naturbetsnetter

Máhtágo čállit daid sámi namahusaid?
Kan du skrive de samiske ordene?

 johka en elv	 várri et fjell
 jávri et vann	 duottar en vidde

14. Sámi báikenamat
Samiske stedsnavn

Diedágo muhtun sámi báikenamaid?
Kan du noen samiske stedsnavn?

_____

_____

22 18/18 1

s. 23: 15. Logut

Dás leat mii válljen geahččat loguid 0:s 10 rádjái. Jus oahppit juo leat sihkkarat dáiguin, de sáhttibehtet bargat 20 rádjái.

Bargobihtá 15:s galget oahppit vuohhtit dahje čállit loguid, dahje guktot osiid. Oahppit geat jođánit gerget bargobihtáin, sáhttet bargat lohkobargobihtáiguin mat gávdnojit [dáppe](#). Bohtet maiddái eanet lohkobargobihtát čuovvovaš siidduin.

Evttohusat joatkkabargguide:**1. Loga sámegillii**

Girjjis leat ollu siiddut maid sáhtta atnit lohkamii: illustrerejuvvon sátnelistu siidu 6, alfabehta siidu 7, duot ja dát siidu 8, 9, 10, 12, eallit mat gávdnojit ealliplánššas siidu 14 jna. Oahppit sáhttet maiddai lohkat ohppiid, čállinbevddiid, stuoluid, glásaid luohkkálanjas, dahje gávdnat juoga maid olgun lohká. Min skuvllas leat málen lohko-gearbmaša asfáltii skuvlašiljus mas leat logut 1-100. Oahppit hárhjehallet loguid go njuikot lohkoruvttuid mielde ja lohket jitnosit dan seammás go njuikot. Oahpaheaddji doarju dárbbu mielde, ja oahppit njuikot nu guhkás go máhttet lohkat.

2. Civzzakoarttat Logut

Civzzakoarttat *Logut Logut* leat vuohkkasat go galget loguid hárhjehallat. Čálit ja laminere koarttaid. Oahppit merkejit rivttes sániid civzzaniin, dahje tuššain maid sáhtta sihkut. Gávnnaat civzzakoarttaid [dáppe](#).

3. Ivdne gova

Dán lassibihtás galge oahppit gávdnat rivttes vástádusa iešguđet rehkettihtáin ovdal go sáhttet ivdnet illustrašuvnnaid. Bihtá gávnnaat dás [dáppe](#).

4. Sárgut bagadusaid mielde

Oahppit barget guovttis ja guovttis, ja galget bagadit nubbi nuppi galle nubbi galgá sárgut, ja makkár ivnni son galgá geavahit. Bagadeapmi galgá leat álki nuoramus ohppiide ja veahá váddásat boarrásiidda:

Sárggo guokte návddi.

Don galggat sárgut guokte ránes návddi.

ULBMIL LEA AHTE OAHPPIT GALGET

- dovdat / sihkkarat loguide 0:s 10 rádjái
- lohkat 10 rádjái (dahje 20) sámegillii
- čállit loguid bustávaiguin

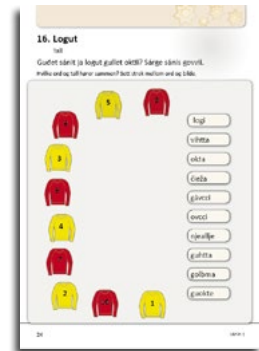
s. 24: 16. Logut

Oahppit galget lohkat sániid olgeš kolonnas, ja čatnat dán rivttes báidái.

Dán bargobihtá sáhtá áinnas okto bargat jus oahppit máhttet lohkat. Jus buohkat eai máhte lohkat, de sáhtá oahpaheaddji bidjat muhtima gii máhtá lohkat suinna gii ii vel máhte ja bargat páras, dahje sáhtá maiddái bargat searválagaid. Makkár ivnnit leat báiddiin?

ULBMIL LEA Ahte OAHPPIT GALGET

- dovdat / šaddat sihkkarat loguide 0:s 10 rádjai
- gávdnat teavsta ja gova mat heivejit oktii

s. 25: 17. Galle

Introdusere/gearddut lohkosáni *galle* mii mearkkaša *hvor mange*.

Dán bargobihtás galget oahppit lohkat biktasiid juohke bovssas. Oahppit lohket sámegillii ja čállet loguid sázuide vulobealde. Oahpaheaddji mearrida galget go oahppit čállit loguid bustávaiguin dahje siffariiguin, dahje goappašiid vugiid.

Oahppit leat oahppásat biktasiidda mat gávdnojit illustrerejuv- von sátnelisttus siidu 6. Muiet go oahppit biktasiid namaid sámegillii? Muhtimat soitet diehtit eará namahusaid biktasiin. Gahpirat, fáhcat ja suohkkut/leasttut dán siiddus leat gođđojuv- von dán erenomáš Olmmáivággi-minstara mielde. Válđoivdni lea dábálaččat vielgat, čáhppat dahje ránis, ja iešválljen ivdni gođđo minstarii. Vuordin-bargobihtán, sidjiide geat jođánit gerget, sáhttet oahppit ivdnet biktasiid bargobihtás nugo ieža háliidit.

ULBMIL LEA Ahte OAHPPIT GALGET

- lohkat loguid sámegillii
- čállit loguid siffariiguin dahje bustávaiguin

s. 26: Ivnnit

Dán ivdneplánššas leat mii mearridan ovdanbuktit ovcci ivnni. Mii leat maiddái válljen váldit mielde sihke predikatiiva- ja attribuhttahámiid vai oaidnit ahte gávdnojit iešguđet lágan hámit. Mii leat vásihan ahte oahppit dovdet goappašiid hámiid mánáidgárdde rájes. Muhtin oahppit soitet leat oahppan nuppi hámi, ja earát fas dan nuppi. Dalle sáhttit oahpahit ahte goappašagat leat riekta, muhto geavahuvvojit sierraláhkai. Jus oahppit leat dasa láddan, de sáhttit áinnas hárhallat cealkagiid gos geavahit goappašiid hámiid. Jus ii, de sáhtá oahpaheaddji mearridit goappá hámi geavahit.

Áigeguovdilis cealkagat:

Govas lea rukses lávvu.

Lávvu lea ruoksat.

ULBMIL LEA Ahte OAHPPIT GALGET

- oahppat/geardduhit muhtin ivnniid sámegillii

Mana fas siidu 25:i ja jeara ohppiin makkár ivnnit leat biktasiin bargobihtá 17:s. Oahppit vástidit ivdni + bivttas dahje olles cealkagiin. Atte ohppiide ovdamearkkaid mo vástidit:

rukse báidi
Báidi lea ruoksat.

Heive maid bures háleštit makkár biktasat ohppiin leat otne, ja makkár ivnnit dáin leat.

Mus lea/t..... badjelis odne.

Illustrejuvvon sátnelistu siidu 6, ja ealli- ja loddeplánššat siidu 14 ja 19 heivejit bures go galget hárhallat ivnniid frásain/ cealkagiin. Seammás ožžot oahppit geardduheami sámegiel sániid maid ovdal leat oahppan bargadettiin dáinna girjjiin.

Makkár ivdni albasis/miŋkkas lea?
Albbas lea fiskat. Miŋka lea ránis.
Govas/Siiddus lea fiskes albbas/ránes miŋka.

Evttohusat joatkkabarguide:

1. Lávlla *Gea mu gávttis*

Lávlot *Gea mu gávttis*. Dát lávlla gávdno [Lávlagat ja hoahkamat.](#)

2. Ivdne gova

Dán lassibargobihtás galget oahppit čoavdit rehkenastima bokte gávdnan dihtii makkár ivnniin galget ivdnet. Ávžžut ohppiid smiehtat sámegillii go rehkenastet. Molssaeaktun sáhtta bargobihtá čoavdit searvágaid. Bargobihtá gávnnat [dáppe.](#)

s. 27: 18. Ivnnit

Dán bargobihtás galget oahppit ivdnet biktasiid siiddus, juogo lohkat ja áddet teavstta gova vuolde, dahje guldalit oahpaheadji. Bargobihtá sáhtta bargat okto, páras dahje olles joavkkus.

ULBMIL LEA Ahte Oahppit Galget

- oahppat/geardduhit muhtin ivnniid sámegillii
- guldalit dahje lohkat ja áddet álkes bagadusaid
- ivdnet bagadusa mielde

s. 28: 19. Guldal ja ivdne

Bihtta 19 lea guldalanhárjehus gos oahppit galget ivdnet gova oahpaheaddji bagadusa mielde. Govva lea seamma go siidu 5, muhto čáhppes/vilges hámis. Oahppit fertejit dovdat ivnniid ja sániid maid goahtesajis sáhttet gávdnat.

Álgge geardduhit dábálemos ivnniid ivdneplánššas s. 26:s, ja sániid illustrerejuvvon sátnelisttas s. 6:s, jus orru dárbu. Atte das maŋŋá oanehis bagadusaidda ohppiide. Čilge/gearddut ohppiide mii Govas lea/t mearkaša. Divtte ohppiid gárvvisin ivdnet juohke bagadusa gaskkas.

Oahpaheaddji vállje ieš mat galget ivdnejuvvot, ja makkár ivnnit galget geavahuvvot. Oahppit sáhttet maiddái ieža friddja beassat ivdnet, dahje eará ohppiid bagadusa mielde. Dás heive bures guovttis ja guovttis ovttas bargat.

Dá muhtin ovdamearkkat bagadusaide:

Govas lea ruoná lávvu.

Govas lea fiskes lávka.

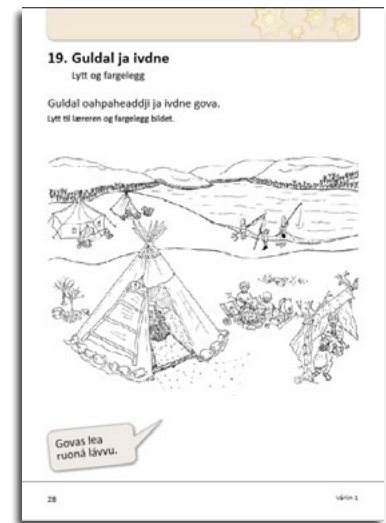
Govas lea alit jávri.

Lávvu lea ruoná.

Dolla lea fiskat.

ULBMIL LEA AHTE OAHPPIT GALGET

- guldalit ja áddet álkes bagadusaidda
- ivdnet bagadusa mielde

s. 29: Meahcceskuvllas

Dán siiddus ovdanbuktit ohppiide muhtin aktivitehtaid maid Olmmáivákki skuvlla oahppit barget meahcceskuvllas.

Geahčadehpet ja háleštehpet govaid birra. Loga ja jorgal teavsttaid juohke govvii.

Ráhkadehket iežadet govvareportáša/seidneáviissa searválagaid. Jus dii lehket leamaš meahcceskuvllas, de válljebehtet muhtin govaid leairaskuvllas/fáddábeivviin ja ráhkadehket teavstta govaide. Divtte ohppiid evttohit govvateavsttaid juohke govvii. Geavahehket áinnas digitála távvala bargadettiin, nu ahte oahppit oidnet sihke gova ja teavstta oktanaga. Teavstta sáhtta giedain čállit.

ULBMIL LEA AHTE OAHPPIT GALGET

- lohkat álkes teavstta govvii
- váldit eará ohppiid vásihusaidda meahcceskuvlla oktavuodas
- čállit sániid dahje álkes teavstta govvii juogo giedain dahje tastaturain
- geavahit digitála reaidduid čállit álkes sániid ja oanehis cealkagiid

Go lehpet geargan dáinna, liibmebehtet govaid ja govva-teavsttaid garra báhpára ala. Seaidneáviissa hengejehket luohkkálatnjii dahje muhtin sadjái gos bures oidno ohppiide ja oahpaheddjiide.

Seaidneáviisa lea buorre mátkemuitun ohppiide.

s. 30: 20. Váris

Dán bargobihtás besset oahppit ieža mearridit maid háliidit sárgut ja ivdnet, nu guhká go doalahit várre fáddái. Sii sáhttet sárgut luondu, oahppit mátkkis, goahtesaji, lottiid, elliid jna.

Go leat geargan, de galget mitalit maid leat tevdnen. Ávžžut sin geavahit ivdnenamaid go mitalit.

Mon lean tevdnen/sárgon ...

Váris leat ...

Goahtesajis leat ...

Lávvu lea vielgat.

ULBMIL LEA Ahte Oahppit Galget

- sárgut fáddái
- geavahit tevnega álgun háleštallamii

s. 31: 21. Makkár sániid don gulat?

Dá lea guldalanhárjehallan gos oahppit galget čájehit maid leat oahppan. Čilge ohppiide ahte galget bidjat rieggá birra daid sániid maid gullet, okta sátni juohke linjjás. Bihtás 1:s sáhtte omd. válljet sániid gaskkal *dolla – baste – fáhcát*.

Oahpaheaddji vállje ieš makkár sániid birra oahppit galget bidjat rieggá.

ULBMIL LEA Ahte Oahppit Galget

- guldalit ja dovdat sániid
- čájehit máhtolašvuoda

s. 32: 22. Mital mat leat govas?

Geavat oahpistangova *Váris* siidu 5:s háleštan vuolggasadjin. Oahppit sáhttet áinnas guovttis ja guovttis háleštit gova birra, ja lea buorre geavahit miellagovahallama.

Oktasaš čoačkáigeasu oktavuodas boahit sihkkarit vásihit ahte go buohtastahttit vuosttas geardde hálešteami, de lea dál ohppiin álkit hállat, ja lea stuorát sátneriggodat ja eambo mitalit.

De dehálaš čalmmustahttit dán ovdáneami nu ahte oahppit ieža fuomášit maid sii leat oahppan dan botta go fáttáin leat bargan. Ovdáneapmi lea dehálaš movttiidahttin oassi gielain viidáseappot bargat.

ULBMIL LEA AHTE OAHPPIT GALGET

- čájehit iežas njálmmálaš giellaovdáneami
- geavahit tevnnega álgun háleštamii
- loahpahit girje bargguiguin

s. 32: 23. Oahppit meahcceskuvllas

Dát maŋemuš bargobihtá girjjis lea oaivilduvvon loahpaheapmin *Váriin 1*. Geahčat govaid ja loga maid oahppit dadjet.

Divtte juohke oahppi mitalit maid sii oaivildit iežas meahcceskuvlla birra váris dahje fáddábeivviid birra.

Mon liikon ...

Lea suohhtas/láittas... meahcceskuvllas.

Mu mielas lei/lea ...

ULBMIL LEA AHTE OAHPPIT GALGET

- čájehit iežas njálmmálaš giellaovdáneami
- geavahit tevnnega álgun háleštamii
- loahpahit girje bargguiguin

5. Olgobargu

DOAIBMA/FÁDDÁ

Mii vuolgit meahcceskuvlii

Ovdabargu/Ávdnasat

Iskkas gávdnojitgo báikkálaš mitalusat ja cukcasat guovllus gos galgabehtet johtit.

Giellabarggahanguoigalusat

Oahpes ášši lea ahte ohppiid leat váttis oažžut giela geavahit busses, biillas dahje váccedettiin. Sáhtta goitge plánet báikkiid gos bisána mitalit báikkálaš mitalusaid, dahje gos oahppit ohppet luonddunamahusaid ja sámi báikenamaid maid «ovddal bohtet» jođedettiin.

DOAIBMA/FÁDDÁ

Lávostallan

Ovdabargu/Ávdnasat

Jus lea vejolaš, de berre váldit mielde lávvomuoraid ja loavdaga vái sáhtta cegget árbevirolaš lávu. Lea ovdu jus lea mielde olmmoš gii lea hárbánnan lávuin ja máhtta mitalit ja čájehit mo cegget, bierggastit ja atnit lávu.

Molssaeaktu:

Váldde mielde plánnša *Lávostallan* ja *Lávus*, ja ane dan veahkkin ceggedettiin juogo árbevirolaš lávu dahje ođđaígásaš lávu mas leat alumiidnastákkut.

Váldet maddái mielde sátnebáŋkokoarttaid, breahhtaspealuid ja sátnoahppankoarttaid.

Giellabarggahanguoigalusat

Jus oahppit veahkehit cegget leairra, de sáhtta ovttagardánit čilget maid dahká.

Maŋná go lávvu lea ceggejuvvon, de sáhttibehtet čoahkkanit lávvui ja háleštit árbevirolaš goahte- dahje lávvoortnega birra. Dán sáhtta dahkat sihke sáme- ja dárogillii.

Ii leat ulbmil ahte oahppit galget oahppat doahpagiid, dasgo dat lea *Váriin 3* ja *4* oahppanulbmilat. Ohppiid mielas dáidá dattege leat sihke ávki ja somá gullat dán birra dán dásis.

>>>

ULBMIL LEA AHTE OAHPPIT GALGET

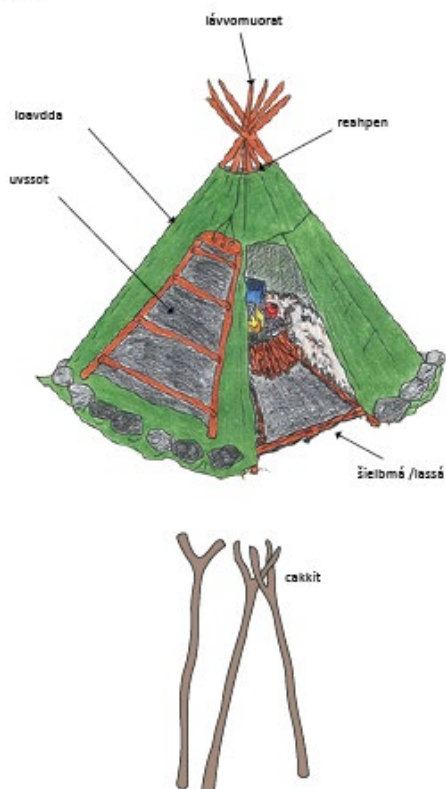
- oahppat muhtin sámi báikenamaid
- oahpásmuvvat báikkálaš historjján
- oahppat/geardduhit muhtin luonddunamahusaid

ULBMIL LEA AHTE OAHPPIT GALGET

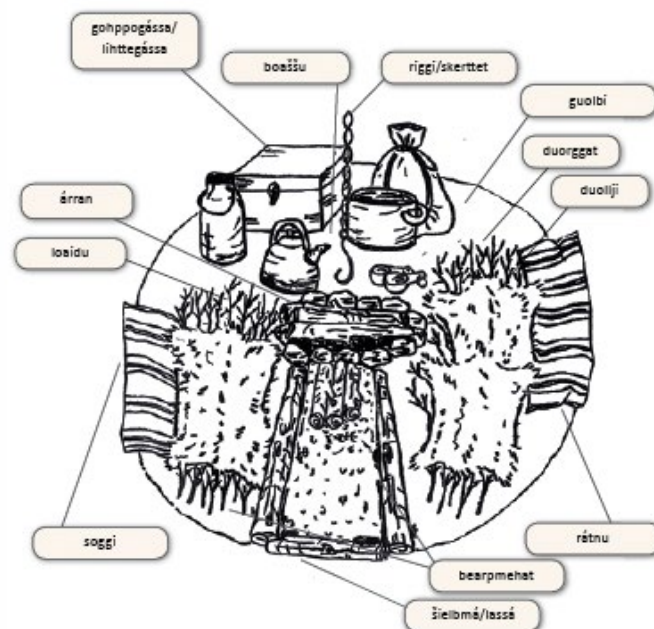
- oahppat bierggasteami ja geavaheami árbevirolaš lávus
- aktiveret giela spealuid ja sátnekoarttaid bokte
- guldalit sámi mitalusaid ja máidnasiid

Lávvu lea maid vuogas čoahkkananbáiki jus dálki lea heittot, dahje lea «joavdelasvuoha». Dáppe sáhttet oahppit sártnodit meahcceskuvlla birra, gullat máidnasiid ja mitalusaid, speallat breahhtaspealuid dahje memory, dahje bargat sátnebáŋkokoartaiguin mat gullet fáddái.

Lávostallan

Lávus

DOAIBMA/FÁDDÁ

Dolastallan

Ovdabargu/Ávdnasat

Leiraskuvlla dahje fáddábeivvi (-beivviid) lágideami diibmoplána berre čálihuvvot, laminerejuvvot ja hengejuvvot dollasadjái, mii lea lunddolaš čoahkkananbáiki. Diibmoplána oažžu leat sihke sámegillii ja dárogillii.

Meahcceskuvllas-plánša ja sátnelistu *Goahtesaji barggut ja doaimmat váris* berrejit maid hengejuvvot nu ahte váhnemat, geat háliidit veahkehit, oahppit ja oahpaheadjit oidnet daid.

Jus lea plánejuvvon ahte boarráset oahppit galget dramatiseret *Dolastallan* mitalusa, ja ovdanbuktit dan nuorat ohppiide, de heivešii bures lohkat ja háleštit mitalusa birra ohppiiguin ovddalgihtii, nu ahte dovdet sisdoalu.

ULBMIL LEA AHTE OAHPPIT GALGET

- oahppat sániid maid dárbbas dolastallamis
- oahppat álkis cealkagiid fáddái

Áigejuvdiis sánit: Geahčas illustrerejuvvon sátnelistu gihppaga siiddus 6 dahje *Meahcceskuvlla*-plánššas.

Áigejuvdiis cealkagat:

- Maid mii dárbašit go galgat dolastallat?
- Mii dárbašit geđggiid, bessiid, muoraid ja riššaid.
- Sáhtátgo viežžat ...?
- Gii gille viežžat ...?
- Gilletgo viežžat ...?
- Gii sáhttá...?
- Mon gillen.
- Mon in gille.

Giellabarggahanguoigalusat

Go galgat dolastallat, de sáhttit háleštit das maid dárbašit go galgat dola dahkat. Mii sáhttit vuosehit mas mii sárđnut nu ahte čujuhit, čájehit dahje viežžat dan mas hupmat. Dainna lágiin čielgá buorebut ohppiide maid mii oaivvildit.

Várut barggahit ohppiid nu ahte jearat gažaldagaid sámegillii, gearddut gažaldagaid mángii. Jeara seammá gažaldagaid dárogillii jus lea dárbu.

Čielga dolastallanbargu sáhtta leat čohkket ohppiid jovkui mii galgá dahkat dola. Barggaha ohppiid nu ahte jearaha sis dihtetgo maid dárbaša go dola galget dahkat, ja bivdá sin dan viežžat. Bálká sáhtta leat ahte besset márfiid bassit dolas.

Dát bargobihtta sáhtta maid leat bargobihtta luonddubálgá várás.

DOAIBMA/FÁDDÁ**Goahtesajis****Ovdabargu/Ávdnasat**

Ane fal sátnebánjkokoarttaid sadjosis.

Giellabarggahanguoigalusat

Dan botta go mii leat čeahkis dola birra, de sáhttit sártnodit das mii goahtesajis lea, gos hivessegat leat jna. Dát sáhttet leat lunddolaš hálešteamit, dahje plánejuvvon aktiviteahhta. Sáhttet háleštit guoktin dahje smávva dahje stuorra joavkun.

Sáhtta barggahit ohppiid nu ahte jearaha sámegillii. Gearddut fal jearaldagaid mángii. Jeara seammá jearaldagaid dárogillii jus lea dárbu.

DOAIBMA/FÁDDÁ**Lávkkas****Ovdabargu/Ávdnasat**

Ane sátnebánjkokoarttaid sadjosis, dahje «čájehanlávka» man sisa oahpaheaddji lea coggan dábálaš biergasiid beaivemohki dahje idjadanmohki várás.

Giellabarggahanguoigalusat

Dola birra dahje lávus sáhtta sártnodit das mii mis lea lávkkas. Dát sáhttet leat lunddolaš hálešteamit, dahje plánejuvvon aktiviteahhta. Sáhttet háleštit guoktin dahje smávva dahje stuorra joavkun. Barggat ohppiid nu ahte jearahat sámegillii. Gearddut fal jearaldagaid mángii. Jus oahpaheaddji vállje atnit fysalaš lávka ovdamearkan, de roggá ovta ja ovta biergasa lávkkas ja jearrá mii dat lea, makkár ivdni das lea jna. Jeara seammá jearaldagaid dárogillii jus lea dárbu.

Dás sáhtta atnit sátnebánjkokoarttaid dahje *Meahcceskuvllas*-plánšša veahkin oažžut ohppiid geavahit giela.

ULBMIL LEA AHTE OAHPPIT GALGET

- máhttit sániid mat mitalit mat goahtesajis leat
- oahppat ovttagardánis cealkagiid fáddái

Áigeovdilis sánit: Geahčas illustrerejuvvon sátnelisttu gihppaga siiddus 6 dahje *Meahcceskuvllas*-plánššas.

Áigeovdilis cealkagat:

- Mii dát lea?
- Mat dát leat?
- Mii/mat lea/t goahtesajis?
- Goahtesajis lea/t ...
- Mital maid oainnat goahtesajis.
- Gos du lávvu lea?
- Makkár ivdni das lea?
- Gos hivessegat lea?
- Muite fal bassat gieđaid!
- Dál lea boradanboddu!
- Maid don borat?
- Mon boran ...
- Maid don siđat?
- Mon siđan ...
- Giitu biepmu ovddas!
- Sáhtátgo veahkehit mu?

ULBMIL LEA AHTE OAHPPIT GALGET

- oahppat sániid mat mitalit mat goahtesajis leat
- oahppat ovttagardánis cealkagiid fáddái

Áigeovdilis sánit: Geahčas illustrerejuvvon sátnelisttu gihppaga siiddus 6 dahje *Meahcceskuvllas*-plánššas.

Áigeovdilis cealkagat:

- Gos du lávka lea?
- Makkár ivdni dás lea?
- Mii dus lea lávkkas?
- Mat dus leat lávkkas?
- Lávkkas lea/t ...
- Leago dus ... lávkkas?
- Lávkkas mus leat fáhcát, ullobáidi, ullobuvssat, nohkkanseahkka, niesti, niibi, guksi ...

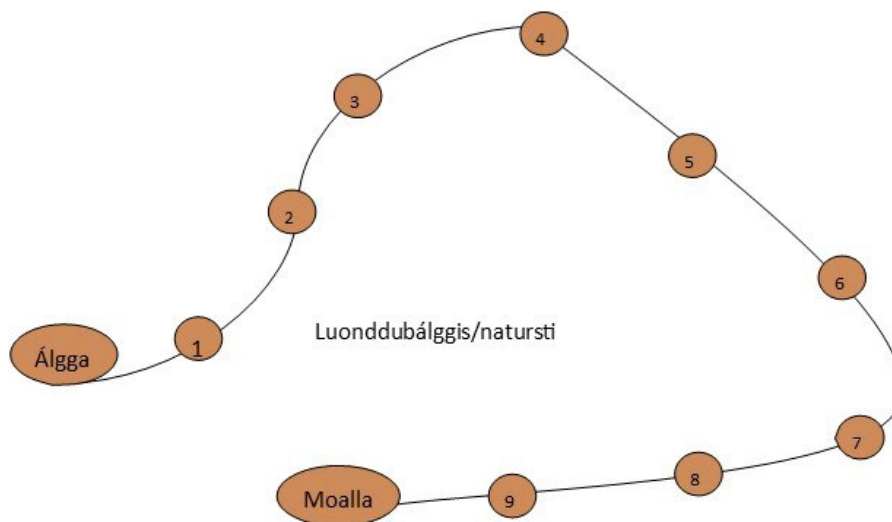
DOAIBMA/FÁDDÁ**Luonddubálggis****ULBMIL LEA AHTE OAHPPIT GALGET**

- dovdát/máhttit lottiid/šattuid/elliid namaid

Ovdabargu/Ávdnasat

Dán aktivitehtii liikojit eanaš oahppit hui bures. Aktiviteahtta ferte plánejuvvot bures ovddalgihtii. Oahppit barget smávva joavkkuin (4-5 oahppi) čoavdin dihtii iešguđetgelágan barggaid. Ulbmilat ja áigejuovvilis frásat leat dan duohken mo hoidu čađahuvvo – danne sáhtta dás dušše hui obbalaččat sátnádit ovddalgihtii.

Luonddubálggis sáhtta lágiduvvot dušše teorehtalaš bargobihtáiguin, dahje teorehtalaš ja praktihkalaš bargobihtáid ovttastemiin. Praktihkalaš bargobihtát gáibidit ahte lágidettiin leat lasi resursaolbmot doaimmas.

Detáljaplánen ja čađaheapmi lea maiddái dan duohken mo oahppiyoavku lea oktiibiddjojuvvon

Dáppe bohtet bargobihtáevttohusat mat sáhttet adnojuvvot luonddubálgás. Bargobihtát ja válddahasat gos iešguđege boasta lea, ferte heivehuvvot báikái gos dáhpáhuvá.

Giellabarggahanguoigalusat**A: Go leat dušše sámegielloahppit joavkkus**

Ovddalgihtii ráhkada bagadusaid ja bargobihtáid sámegillii, muhto dat eai galgga beare váddásat.

B: Seahkálás oahppiyoavkkut (sihke sámi ja dáru)

Berre ráhkadit gihpu mas leat bargobihtát/bagadusat dárogillii ja seammát sámegillii. Ovttasbargojoavkkut berrejit leat «buhtes» giellajoavkkut, ja sámegielloahppit berrejit oažžut bargobihtáideaset ja bagadusaideaset sámegillii.

C: Hui hárve sámegielloahppit dárogieljoavkkus

Dás sáhtta geavahit dárogielhoiddu vuolggasadjin, muhto sámegielloahpaheaddji berre čuovvut «su» ohppiidis ja geavahit sámegiela njálmálaččat iešguđege boasttas.

DOAIBMA/FÁDDÁ**Biebmu***Iđitbiebmu**Boradanboddu**Gaskabeaivvit**Eahketbiebmu***Ovdabargu/Ávdnasat**

Olmáivákki skuvllas lea álo 9. luohkás ovddasvástádus málestit buohkaide geat leat meahcceskuvllas mielde. Vuosttas beaivvi lea dábálaččat «mátkemális», dalle lea buot oassálastiin aldeset mielde buot ráhkadanávdnasat, ja de leat 9. luohká oahppit geat ráhkadit borramuša. Nuppi beaivvi láve skuvla fállatmállása – várís vuššojuvvo dábálaččat bohccobiervu man báikkálaš boazosámiin leat oastán, ja muhtimin leat lihkkohan oastit jávreguoli man 9. luohká oahppit leat ráhkadan.

Smávvaskuvllas sáhtta mis maid leat biebmu fáddán. Mii sáhttit háleštit biepmus man borrat, dahje ráhkadit ieža iđitbiepmu, beaivebiepmu dahje eahketbiepmu.

Mii leat čohkken muhtin álkis biebmorávvagiid maid sáhtti-behtet atnit jus háliidehpet ráhkadit borramuša ovttas nuoramus ohppiiguin. Biebmorávvagiid gávnnat [dáppe](#).

Giellabarggahanguoigalusat

Borademiin sáhttit háleštit das makkár borramuš ja niesti mis lea mielde, leago mis borranmiella dahje goiku, maid háliidit birrat ja juhkat jna. Jeara gažaldagaid maida oahppit sáhttet geahččalit vástidit.

Nuoramusaide sáhtta leat buorre gullat gažaldagaid sihke sámegillii ja dárogillii. Gearddut ánnas moanaid gerddiid sámegillii, ovdal go dárbbu mielde jearat seammá gažaldaga dárogillii. Ii leat oaivil ahte oahppit galget oahppat buot sániid ja frásaid, muhto dovdáhit gažaldagaid ja máhttit vástidit eaŋkalit.

Dát sáhttet leat sártnodeamit mat leat lunddolaččat, dahje plánejuvvot bargobihtát, dahje goappašagat.

ULBMIL LEA AHTE OAHPPIT GALGET

- oahppat sániid ja álkis cealkagiid mat gullet borademiide

Áigeovdilis cealkagat:

- Makkár biebmu dus lea lávkas?
- Mus leat ...
- Leatgo nelgon?
- Leatgo ...?
- De lean./In leat.
- Maid don siđat?
- Mon siđan ...
- Siđatgo ...?
- De siđan.
- Maid don jugat?
- Mon jugan ...
- Maid don borat?
- Mon boran ....
- Liikotgo ...
- Mon liikon ...
- Sáhtátgo saddet munnje ...
- Giitu biepmu ovddas!
- Dearvuolta/Eale dearvan! Šatta falli!

DOAIBMA/FÁDDÁ**Lávlagat ja stoahkan****Ovdabargu/Ávdnasat**

Mis leat álo ovttarattatlávlumat ja stoahkanbottut main ceahkit leat seahkálássii go leat meahcceskuvllas. Mánngga oahppi mielas leat stoahkandiimmut, main boarráseamos ohppiin lea ovddasvástádus stoagahit ja guoimmuhit nuorabuid, meahcceskuvlla suohttaseamos doaimmaid gaskkas. Dakkár doaimmat fertejit plánejuvot ovdal go meahcceskuvla dollojuvvo.

Gaska- ja nuoraidceahki oahppit juhkkjuvvojit joavkkuide ja ožžot veaháš áiggi skuvllas plánat makkár aktivitehtain sii háliidit ovddasvástádusa. Mii lávet dadjat ahte juohke joavku galgá plánat ja ráhkkanahhtit uhciimus golbma aktivitehta. Molssaevttolaččat sáhttet oahpaheaddjit plánat iešguđetgelágan aktivitehtaid.

Organiseren ja hoidu lea dan duohken man galle oassálasti leat, ja mo oahppijoavku lea oktiibiddjojuvvon giela ja agi dáfus.

Dolastallan muitalus lea engelas máidnasa *The little red Hen* eará láhkai sátnáduvvon veršuvdna. Dan gávnnat [dáppe](#). Dát muitalus heive bures gaskaceahki dahje nuoraidceahki ohppiide hárhjehallat ja drámatiseret smávvaskuvlla sámegeielohppiid várás.

Eará stoagus- ja aktiviteahhtaevttohusat mat heivejit giellahárjehusaide ja giellabarggahusaide:

Áddestallanstohkosat, Tante Knute, Kima stoagus, Slå på ring, Bierdna nohkka, Vealgi, Stiv heks, Haija boahdá, Rukses čuovga, Bro, bro brille.

Dá leat soames dábálaš stohkosa ja aktivitehta mat veaháš heivehusain sáhttet adnojuvot giellahárjehussan:

Haija boahdá

Dá sáhtta álkis heivehusain dahkat oahpes stohkosa eará stoagusin dan mielde maid háliida hárhjehallat:

Návdi boahdá stohkosis sáhtta ovdamearkan hárhjehallat ja geardduhit elliid namaid (ovdamearkan: buoidda, sáhpán, goddesáhpán, boazu jna.). *Bivdi boahdá* stohkosis sáhtta seamma láhkai hárhjehallat lottiid ja elliid namaid maid sáhtta bivdit (ovdamearkan: rievssat, ealga ja njoammil).

ULBMIL LEA AHTE OAHPPIT GALGET

- geavahit giela iešguđetgelágan oktavuodain
- leat mielde dahje guldalit drama-tiserema
- oahppat muhtin sámi lávlagiid

Lávllaevttohusat leat gávdnamis

[Lávlagat ja hoahkammat.](#)

Jus háliida ohppiid oahppat sáivaguliid sámi namaid, de sáhtta *Hávga bohtá* stohkosis hárhjehallat guolenamaid (ovdamearkan rávdu, dápmot, njáhká ja čuovža). Sáivaguolenamaid gávdna-behtet plánššas [Sáivaguolit](#).

Bierdna nohkká

Okta oahppi galgá leat guovža, ja nuppit oahppit dahket gierddu su birra gii veallá eatnamis ja dahká oadđin. Oahppit gierddus lávlot *Bierdna nohkká*, ja go lávlla nohká, de njuike guovža gilju čuoččat ja dohppe gitta nuppi oahppi. Son gii fáhtehallá, beassá leat guovža.

Kima stoagus

Dát lea muitánstoagus man sáhtta geavahit oahppat/geardduhit sániid, ja seammás hárhjehallat visuála muittu. Dá lea evttohus mii heive 3-6 oahppi jovkui: Bidjet muhtin sátnebánjkokoartta, dahje fysalaš dávvira, ovdamearkan hálggu, geađggi, niibbi, bastte, gohpu jna. Čohkkánvuloža ala. Mađe eanet koarttat dahje dávvirat, dađe váddáseabbon šaddá. Čujut dávviriidda, daja sániid ja gearddut dassáži go buohkat máhttet daid. Bija ohppiid mannat oanehis viehkanmohkkái, ja jávkat dan botta ovttá koartta dahje dávvira. Go bohtet fas ruoktot, de galget dadjat sámegeielnama dávviris mii váilu. Gii máhtta dan ovddimus, beassá dalle fas válljet dávvira man jávkada. Jus dávviriid sirddaša dađistaga, de šaddá váddáseabbon. Lonut muhtin sániid maŋŋa go golbma-njeallje vuoru leat mannan.

Sátnestáfeahhta

Dát lea aktiviteahhta mas oahppit ohppet/geardduhit sániid ja seammás hárhjehallat muittu. Oahppit juhkkajuvvojit smávva luohkáid gaskasaš joavkkuide main leat 3-4 oahppi guhtesnai. Dás heive váldit mielde ovdaskuvlamánáid, jus sii leat mielde mátkkis.

Olmáivákki skuvllas ožžot 4. luohká oahppit ovddasvástádusa oahpahit ovdaskuvlajoavkku, 1., 2. ja 3. luohká, ohppiide dihto sániid. Sánit mat galget ohppojuvvot, sáhttet ovdamearkan leat elliid, lottiid dahje murjiid namat, dahje sánit gihppaga illustrerejuvvon sátnelisttus.

4. luohká oahppit berrejit bures ráhkkanan dása skuvllas. Oahppit geat leat ožžon bargun leat «oahpaheadjinn», čuoččastit veahá gaska eret joavkkuin geat leat biddjojuvvon čuožžut maŋŋálaga. Sii ožžot roahkka čálistit sániideaset lihpuide maid váldet mielde vái muitet daid. Iešguhtege joavku vázzá/viehká 4. luohká oahppi lusa gii galgá oahpahit sidjiide sámegeielsáni. Go oaivvildit iežaset máhttit sáni, de vázzet/vihket oahpaheadji lusa gii máhtta sámegeiela ja dadjet sutnje sáni sámegillii (ja mii dat lea dárogillii). Dasto čuoččastit ráiddu maŋimužži, ja válljejit ođđa oahppi geas lea ođđa sáni bohtte hávi go lea sin vuorru fas. Dás lea deatalaš ahte leat doarvá rávisolbmot geat «holdejit joavkkuid», ja geat dorjot nuorra oahpahedjiid.

>>>

Land art/Dáidda luonddus

Oahppit galget dahkat dáidaga ávdnasiin maid gávdnet luonddus. Sii sáhttet ovdamearkan ráhkadit gova dahje bácci. Sáhttet bargat okto dahje guoktin/smávva joavkun. Govva dahje bázzi man ráhkadit, galgá gullat meahcceskuvlla fáddái. Go leat geargan, de sáhtta iešguhtege oahppi/joavku muitalit earáide maid lea ráhkadan. Muitalettiin sii atnet nu eatnat sámegiel-sániid ja frásaid go máhttet.

Dá lea liñka govvaráidui mii soaitá leat oaivadeaddji: <http://www.fantasifantasten.no/index.php?news&nid=41>

Savkalanstoagus

Oahppit čužžot gierdun, ja oahpaheaddjis lea mielde gubá sátneohppankoarttat, dahje elliid ja/dahje lottiid govat mat leat ráhkaduvvon ealli- ja loddeplánšša vuođu. Okta oahppi geassá koartta dahje gova. Jus govas lea ovdamearkan *bižus*, de galgá oahppi savkalit *Mon lean bižus* lagamus oahppái iežas olgešbealde, ja nubbi savkala dán fas oahppái gii lea su olgešbealde. Nu jotket dassáži go mañimuš oahppi lea beassan gullat sáni ja son dadjá dan jitnosit. Jus leat olu oahppit joavkkus, de sáhtta juohkit joavkku nu ahte gártá heivvolaš lohku oahppit juohke gierddus. Dás hárbjehallet sihke guldalit, áddet ja gaskkustit álkis dieđáhusaid.

Dáin liñkkain leat lasi olgostoagusevttohusat:

http://www.uteskoleveven.no/uteaktiviteter/uteleker.asp?Data_ID_Article=169&Data_ID_Channel=1

<http://www.calliidlagadus.org/Manaidgardi/assets/stoagusban-ku.pdf>

Giellabarggahanguoigalusat**A: Go leat dušše sámegieloahppit joavkkus**

Buot stohkosat, lávlagat ja aktivitehtat berrejít leat sámegillii.

B: Seahkálás oahppijoavkkut (sihke sámi ja dáru)

Berre čohkket sámegielohppiid ovttá dahje mángga jovkui, ja diktit sin plánet aktivitehtaide guđet guimmiide dahje nuorat ohppiide geain lea sámegiella.

C: Unnán sámegieloahppit dárogieljoavkkus

Oahppi(t) berre(jit) beassat váldit oasi stohkosiidda ja aktivitehtaide ovttas «earáiguin», dasgo sosiálavuohta lea deatalaš meahcceskuvllas – olmmoš oahppá plánet ovttá dahje mángga aktivitehta man buohkat čađahit sámegillii (maiddái oahppit geain ii leat sámegiella).

DOAIBMA/FÁDDÁ**Sámi báikenamat****Ovdabargu/Ávdnasat**

Sámi báikenamain gávdnat eatnat dieđuid luonddu ja kultur-historjjá birra.

Válddes mielde kárta mii čájeha guovllu gos dii lehpet. Kárttas galget leat sámi báikenamat. Jus ii gávdno heivolaš kárta mas leat sámi báikenamat, de sáhtá ieš sárgut álkidahttojuvvon kárta.

Guorahala gávdnojitgo mitalusat mat gullet báikenamaide.

Giellabarggahanguoigalusat

Váldde ohppiid mielde mátkkážii gohttenguovllu birra jus leat sámi namat váriin, njárggain, jávriin dahje eará báikkiin lagas-guovllus.

Jus leat mitalusat mat gullet iešguđege báikenammii, de sáhtá dáid áinnas mitalit ohppiide.

Burra lea jus oahppit besset imaštallat manne ja mo sámi báikenamat leat šaddan.

DOAIBMA/FÁDDÁ**Njoarosteapmi****Ovdabargu/Ávdnasat**

Jus dát aktiviteahhta galgá lihkestuvvat, de dárbbášuvvojit biergasat maiguin čájeha njoarosteami; suohpan, bohcco-čorvošat «bállahin», ja resursaolmmoš gii lea hárlánan njoarosteaddji gii sáhtá čájehit ja mitalit njoarosteami birra.

Dát aktiviteahhta sáhtá maiddáit leat oassi luonddubálgá bargo-bihtás.

Giellabarggahanguoigalusat

Resursaolmmoš mitala ja čájeha njoarosteami sihke dárogillii ja sámegillii. Dasto besset oahppit geahččalit njoarostit.

ULBMIL LEA AHTE OAHPPIT GALGET

- oahppat muhtin dihto báikenamaid
- oahppat muhtin luonddunama-husaid (ovdamearkan: *várri, jávri, johka, njárga*)

ULBMIL LEA AHTE OAHPPIT GALGET

- dovdáhit veaháš manne ja mo sámit geavahit suohpana

DOAIBMA/FÁDDÁ**Šattut****ULBMIL LEA AHTE OAHPPIT GALGET**

- oahppat/geardduhit várrešattuid namaid
- ráhkadit čájáhusa

Ovdabargu/Ávdnasat

Váldde mielde kláddagirjji man sisa beassabehtet deaddit šattuid, ja veahá stargaset árkkaid A5- dahje A6-formáhtas, skieraid ja kontáktabáhpára.

Ane šaddoplánšša ja vejolaš šaddočkakkáldatgirjjiid sadjosis.

Šaddočkakkáldat: Lukkari, Toivo og Heikkiarmas Lukkari, 1992: *Šattut Sámis*. Davvi Girji o.s.
Olsen, Ingunn, 2011: *Šattut*. Iđut.

Váldde mielde muorjeskáluid dahje juoidá maidda murje.

Giellabarggahanguoigalusat

Barget ruktáanaliissain, dahje vázzet mohki gohttensaji birra ja ohcet šattuid maid váldibehtet mielde skuvlii.

Atnet šaddoplánššaid ja šaddočkakkáldaga gávnnahit šattuid šlája maid gávdnabehtet. Šaddoplánššaid gávdnabehtet [dáppe](#).

Gávdnabehtetgo sihke sámi ja dáru namaid šattuide? Vállje-
jehket 5-6 iešguđetgelágan šattu maid váldibehtet mielddádet.
Vuogas lea bidjat šattuid deaddagassii vái goiket veaháš ovdal
go bidjabehtet kontáktabáhpára sisa.

Skuvllas sáhttibehtet ráhkadit šaddočájáhusaža. Dát lea bargo-
bihtá mii bohtá fas gaskaceahkis, muhto dalle stuorát viido-
dagas ja eambo šattuiguin.

Jus leat muorjjit guovllus, de lea murjenmohkki buorre liiba
oahppat muorjenamaid. Oahppit sáhttet ráhkadit muorje-
measttu duolbaláibbiide dahje hávvarbuvrui jus dát leat
plánejuvvon eahketbiebmun.